

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

STRÍDAVÁ PÉČE O NEZLETILÉHO Z POHLEDU ORGÁNU SOCIÁLNĚ-
PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Studijní program: Veřejná správa (N6807)

Obor: Veřejná správa (N0421A220 001)

Vedoucí práce: JUDr. Tomáš Louda, CSc.

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**STRÍDAVÁ PÉČE O NEZLETILÉHO Z POHLEDU ORGÁNU SOCIÁLNĚ-
PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ**

Bc. Erika Hnízdilová

Plzeň 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci na téma “Střídavá péče o nezletilého z pohledu orgánu sociálně-právní ochrany dětí” jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

V Kladně dne 28.3.2021

Bc. Erika Hnízdilová

Úvod	6
1 Právní úprava péče o nezletilé děti	8
1.1 Úloha rodiny	8
1.2 Současná právní úprava práv dětí	14
1.2.1 Sociálně-právní ochrana dítěte	14
1.3 Mezinárodněprávní legislativa	15
2 Činnost Orgánů sociálně právní ochrany	17
2.1 Legislativní ochrana dětí v České republice	17
2.2 Hlavní principy právní úpravy SPOD	19
2.3 Spolupráce OSPOD s orgány státní správy	29
2.3.1 Komise pro sociálně-právní ochranu dětí	30
2.3.2 Ministerstvo práce a sociálních věcí	30
2.4 Sociálně-právní ochrana dětí a spolupráce s rodiči	31
2.4.1 Sociálně-právní ochrana ve vztahu k cizině	32
2.4.2 Návrat dětí z ciziny bez doprovodu	33
2.4.3 Sociálně-právní ochrana dětí ve zvláštních případech	34
2.4.4 Sociálně právní ochrana dětem	35
2.4.5 Návrh na nařízení předběžného opatření	36
2.4.6 Návrh na ustanovení poručníka nebo opatrovníka dítěte ...	37
2.4.7 Podání návrhu na ústavní péči	38
2.4.8 Zprostředkování umístění v azylových zařízeních.....	40
2.5 Pravomoci a kompetence obecních úřadů k ochraně dětí	41
2.6 Náležitosti řízení v péči o dítě	42
3 Možnosti rozhodnutí péče o dítě	43
3.1 Výlučná péče jednoho z rodičů	44
3.2 Výkon rozhodnutí o péči o nezletilé	45
3.3 Další možnosti soudu	46
4 Střídavá péče	47
4.1 Zájem dítěte především	47
4.2 Výhody a úskalí střídavé péče	52
4.3 Úloha mediace	54
4.4 Cochemská praxe	55
4.5 Souvislosti s dalšími právními obory	57

4.6 Právní ochrana dětí ve vztahu k cizině	59
5 Střídavá péče v číslech	60
Závěr	67
Seznam literatury a dalších zdrojů	70
Resumé	78

Úvod

Diplomová práce se věnuje tématu, které je po mnoho let středem pozornosti mnoha občanů, kteří jsou rodiči. Podle statistik Českého statistického úřadu a dalších subjektů, které se danou problematikou profesně zabývají, každoročně se rostou statistická čísla již rozvedených a rozvádějících se manželství včetně rozchodu nesezdaných párů. Rozpad těchto vztahů se výrazně odráží v chování rodičů ve vztahu k nim. V mnoha případech se dříve společná a cílevědomá výchova společných dětí změnila doslova v boj, kdo z koho, kdo získá děti do své péče. Situace je o to horší, že kromě soudních a jiných k tomu určených prostor se každý z partnerů snaží přesvědčit své děti, že právě on nebo ona jsou správným rodičem, se kterým se budou mít dobře. Téma práce je zaměřeno na problematiku střídavé péče o nezletilého z pohledu orgánů sociálně právní ochrany dětí. Jedná se o velmi důležitou součást lidského života, do které se v mnoha ohledech promítá česká i unijní legislativa. V průběhu let docházelo k různým úpravám, které byly reakcí na měnící se společenské procesy, které společnosti postupně více nebo méně akceptovala. Také vazby v rodinách procházely a stále prochází mnoha změnami ve vztazích a je pouze otázkou, jak se s nimi dokáže každý jedinec vyrovnat. V posledních letech se stále více hovoří nejen v soukromí, ale také v mediálním prostoru o vztazích mezi jednotlivými subjekty a objevují se různé amatérské scénáře, co vše se může v životě lidí stát.

Nelze nevidět, že společně s vývojem společnosti se také vyvíjejí vazby mezi lidmi. Ne vše je ideální, bez chyb a nedostatků. To také platí o životě rodiny, zejména té součásti, které jsou děti. Rodina sama o sobě představuje uzavřené, soukromé společenství osob různého věku. Žije vlastním životem, podle vlastních pravidel a daného řádu rodiny. Z různých statistických údajů lze odvodit, že v České republice (dále jen ČR) stoupá rozvodovost manželství, jejíž důsledky se promítají do života jednotlivců. Pokud má rodina děti, o to jsou veškeré dopady velmi nepříjemné zvláště na děti. Výsledkem mnoha těchto případů je, že se rodina často neobejde bez pomoci orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Je to zejména důsledek toho, že se zpravidla nepředpokládá, že k takové situaci může

dojít, a pokud došlo, tak si účastníci události uvědomí, že prakticky nemají žádné teoretické zkušenosti jak si sami rychle, a hlavně efektivně pomoci.

Cílem práce je na základě dokumentů zabývajících se střídavou péčí zmapovat podmínky pro zajištění její kvality v ČR. První kapitola se bude zabývat právní úpravou péče o nezletilé děti a úlohou rodiny. Důvod je zřejmý. Jestliže se mají analyzovat události týkající se dané problematiky a konkrétního subjektu, který má hlavní úlohu, je nutné seznámit se s ním. Hlavními subjekty jsou rodina, tedy rodiče a jejich nezletilé děti. Rodina, která se po letech manželství ocitla v rozvodovém řízení, poté v porozvodovém období. Kdy teprve v realitě zjistí, že je před ní mnoho legislativních problémů, o kterých zpravidla nikdy neměla objektivní informace. Často nečekaně se musí zabývat právní úpravou péče o nezletilé děti a nastává tvrdá realita.

První kapitola se bude zabývat právní úpravou péče o nezletilé děti, přičemž pozornost bude věnována subjektu, který v tomto výkladu má hlavní úlohu, a to je rodinou a její úlohou. Následovat bude podkapitola seznamující se současnou právní úpravou práv dětí a poté sociálně-právní ochranou dítěte. Následovat bude podkapitola zaměřená na mezinárodněprávní legislativu, které je legislativa ČR nedílnou součástí. Druhá kapitola je zaměřená na činnost orgánů sociálně právní ochrany v ČR, s hlavními principy právní úpravy, dále spolupráce OSPOD s orgány státní správy, se sociálně-právní ochranou dětí, spoluprací s rodiči. Následuje problematika úpravy pravomocí a kompetencí obecních úřadů k ochraně dětí atd. O rozsahu, účelnosti a potřebnosti tohoto orgánu svědčí skutečnost, že se jedná o kapitolu nejrozsáhlejší. Následuje třetí kapitola zabývajících se možností rozhodnutí a náležitostí řízení. Čtvrtá kapitola se zabývá střídavou péčí, přičemž zároveň na ni navazují obory, které jsou pro spolupráci obou stran potřebné. Střídavá péče v číslech je název poslední kapitoly. Prezentuje výsledky celostátních šetření včetně návrhů na opatření pro zkvalitnění této péče.

1 Právní úprava péče o nezletilé děti

1.1 Úloha rodiny

V úvodu podkapitoly je nutné věnovat pozornost hlavnímu subjektu, o kterém bude pojednávat diplomová práce. Tím je rodina. Téma rodiny není tématem současné doby. Existenci rodiny potvrzují různé výzkumy dokumentů již ze 16. století, lze se setkat s podrobnými historickými písemnými záznamy o fungování rodiny, o svatbách, manželství uzavíraných v bohatých vrstvách s cílem ještě více rozmnožit majetek. O životě chudých rodin se záznamy objevují jen ojediněle, většiny vždy na základě zpráv o různých prohřešcích, které byly potrestány. O budování rodinných vazeb v chudých vrstvách nebyly po staletí důvěryhodné záznamy. Stone ve svých dílech věnoval pozornost vývoji rodinného života v několika etapách. První etapa zachycovala život tzv. nukleární rodiny (manžel, manželka, děti). Převládaly úzké kontakty s komunitou, včetně jejich příbuzných. Další etapa označovaná jako přechodná forma byla od první pol. 17. stol. do počátku 18. stol. Žily zde tzv. vyšší vrstvy, postupně se způsob života přemístil do celé společnosti. Charakteristické bylo zvýšení důležitosti a autoritářství postavení otce v rodině. Třetí fáze představuje způsob rodinného života, který odpovídá současnému životnímu stylu. Mezi členy rodiny je úzká citová vazba, důraz se klade na soukromí.¹

Giddens představil moderní rodinu jako subjekt, u kterého je výrazná oblast citové vřelosti mezi partnery a generacemi. Dochází postupně k oddělování domova od místa práce, lidé musí za prací dojíždět do jiných měst. Mění se celý systém života v rodině, otcova role je postupně oslabována, protože na výchově dětí se stále více podílejí ženy-matky. Děti jsou společností stále více chápány jako zranitelné bytosti, což v důsledku vede k tomu, že se rodina a společnost přizpůsobují své chování více představám dětí. Jsou prezentovány jako zranitelné bytosti, což vyžaduje jejich větší ochranu. Rodina se v rámci modernizace postupně stává institucí, která svým přístupem stále více podporuje tržní uspořádání ekonomiky. Přes to všechno si rodiče uvědomují, že je nutné

¹ STONE, Lawrence. *The Family, Sex and Marriage in England, 1500-1800*. ACLS Humanities E-Book. History e-book project. Harper & Row, 1977.

věnovat větší pozornost výchově dětí.² V období velkého a rychlého rozvoje ekonomiky se měnila postupně celá její struktura. Bylo to patrné zejména ve vyspělých průmyslových zemích. Zvyšující se odměny za odvedenou práci se projeví ve větší kupní síle obyvatelstva. Mění se také život v rodinách, které mají postupně stále více volného času a mohou se samy rozhodovat, jak rodina bude využívat volný čas. Všechny tyto a další změny neunikly ani autorům, kteří se problematice každodenního života lidí stále více věnovali, protože jejich názory vyvolávaly velkou pozornost čtenářů. Definováním svého názoru na danou problematiku reagoval Boswell, když shrnul současný vývoj rodiny. V definici připomněl, že je velký rozdíl mezi předmoderní a současnou Evropou. V dřívějších letech pro uzavření manželství hrál významnou úlohu majetek, teprve potom výchova dětí a na posledním místě byla láska. V současném západní msvětě je na prvním místě láska, pak výchova dětí, nezdá se, že vše končí majetkovými spory, když už je na lásku dávno zapomenuto.³

Rodina. Jedná se o natolik významný subjekt, že logicky tomu odpovídá množství teoretických prací, jejichž autoři se snaží formulovat co nejpřesněji její úlohu. České právo ucelenou definici rodiny neposkytuje. Podle české Koncepce rodinné politiky Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) je „rodina prostorem, ve kterém dochází k formování osobnosti člověka, prostorem tvorby lidského kapitálu, výchovy a růstu budoucích generací. Jako taková je bezesporu základní a nejvýznamnější jednotkou naší společnosti. Jen stabilní a prosperující rodiny jsou zárukou dobrého prostředí pro výchovu dětí, udržitelného rozvoje společnosti a její funkčnosti a soudržnosti. Úloha rodiny ve společnosti je nezastupitelná...“⁴

² GIDDENS, Anthon. *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. 1984. Cambridge: Polity, s. 98.

³ BOSWELL, John. *The Marriage of Likeness: Same-Sex Unions in Pre-Modern Europe*. Fontana: London 1995. s. 21.

⁴ MPSV. *Koncepce rodinné politiky*. [online]. 2017. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Koncepce_rodinne_politiky.pdf/5d1ef d93-3932-e2df-2da3-da30d5fa8253.

Matoušek charakterizoval funkční rodinu jako konkrétní společenství více osob, které je významné a potřebné pro další lidi tím, že se umí omezit ve vlastních každodenních potřebách, sami od sebe chtějí pomoci ostatním členům rodiny, kteří potřebují větší pomoc. Zároveň konstatoval, že české kultuře se pro vlastní sebeomezování jen těžko hledají vzory, což vyplývá z faktu, že jsou u nás lidé zvyklí vyhledávat si a vybírat partnera sami, jedná s ním krátkodobě nebo dlouhodobě, nese všechna rizika, očekávaná i neočekávaná s tím, že vše, co dělá, je na jeho vlastní odpovědnost.⁵ „Rodina je instituce, kterou formuje civilizace, kultura i společnost. Tradiční slogan, že rodina je základem společnosti, má v každé společnosti jiný význam. Ve všech známých společnostech je rodina hlavním činitelem socializace čili tvorby společnosti z nedospělých jedinců. K tomu se druzí další funkce“.⁶ Světově uznávaný dětský psycholog a autor mnoha odborných knih zaměřených na problematiku výchovy dětí v rodinách Matějček v souvislosti se svými praktickými zkušenostmi konstatoval, že základní podmínkou pro kvalitní život dětí v rodinách je dobrý domov, protože jenom tak mohou děti prožít šťastné dětství. Být šťastným v dětství znamená ze strany rodičů vytvořit kvalitní předpoklady pro postupné utváření lidské osobnosti.⁷ Při studiu odborné zabývající se problematikou fungování rodin, výchovy dětí apod., často zaznívá věta, že většina dětí si přenáší zvyky a zvyklosti z původní rodiny, ve které žily, se všemi klady i záporů. O jak velkou intenzitu se jedná, je velmi obtížné určit. Každý jedinec reaguje jinak, to platí od dětství do budoucího života dospělého jedince.

Tak jako se vyvíjí společnost, vyvíjejí se také vztahy v rodině. Podle Sullerotové postupně ve společnosti dochází k oslabování snahy sociálně orientovaných společností, aby přejímaly některé tradiční formy rodiny, tak jak byla společnost dříve zvyklá, čímž docházelo k horšímu zabezpečování občanů pro období, kdy budou již staří, kdy může dojít k nezaměstnanosti. Oslabovala také výchova.

⁵ MATOUŠEK, Oldřich, a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: Manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. s. 19.

⁶ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. s. 11.

⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodina a děti*. Praha: Avicenum, 1996, s. 175.

Sullerotová byla názoru, že hlavní příčina změn byla ve velkých změnách hodnot a úpadku společenské morálky. Základním stavebním kamenem již nebyla, tak jako dříve, rodina, ale vedoucí úlohu přebíral jednotlivec.⁸ Kromě tohoto poznatku Sullerotová uvádí další. Velkou změnu vidí v nárůstu emancipace, a to bez ohledu na pohlaví. Důsledkem celého procesu je pokles počtu sňatků, porodnosti, ale naopak roste počet rozvodů.

Výsledky několika dalších analýz autorů, kteří se danou problematikou profesně zabývají, ukázal, že tomu tak není. Naopak. Důsledkem volného soužití partnerů jsou častější rozchody než v manželství a důsledkem toho roste počet dětí narozených mimo manželství a přibývá žen samoživitelek. Problematice této situace a jejího řešení se dlouhodobě věnoval Beck. Hledal základní příčiny tohoto stavu. Jeho závěr zněl, že hlavní příčinou je kolize mezi láskou, rodinou a osobní svobodou. Na základě svých zjištění vyslovil názor, že současná společnost je „riziková“. Odůvodnil to názorem, že nyní existující model tržní modernity preferuje společnost, ve které nebude existovat klasická rodina s dětmi. Jeho dalším argumentem bylo, že jedinci žijící v současné společnosti mají pocit, že musí být volní, nezávislí, aby mohli vyhovět všem požadavkům, které na ně současná společnost má. Beck vyslovil názor, že současná společnost je společností jedinců, ne rodin. Z tohoto důvodu názor, že rodina je základní buňka společnosti postupně přestává být validní.⁹ Matoušek a Kroftová jsou názoru, že ve společnosti se stále více projevuje názor mladých lidí, že založení rodiny by pro ně znamenalo omezování osobní svobody. Při své osobní volnosti mají možnost bez problémů v životě vystřídat více partnerů, ne manželů. Oba autoři napsali svou knihu v roce 1989, a přesto již mohli na základě svých výzkumů potvrdit, že se stále více rozšiřuje model „singl“. Tradiční pojmota rodiny ztrácejí stále více na významu, zrovna tak jako dědičné tituly, pole, louky, rodinné podniky.¹⁰

⁸ SULLEROTOVÁ, Evelyne. *Krize rodiny*. Praha: Karolinum, 1998, s. 40.

⁹ BECK, Ulrich. *Riziková společnost*. SLON (Sociologické nakladatelství. 1996

¹⁰ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 1998, s. 39.

Hartl a Hartlová jsou k tomu navíc názoru, že také záleží na pohlaví jedince, na tom, jak výrazná pomoc rodičů pomůže dítěti se správně v této oblasti orientovat. Jak vnímá vnější a vnitřní znaky člověka. Mnohé analýzy dokladují, že mezi oběma znaky existuje nesoulad, ve kterých není snadné se zejména pro dítě orientovat. Celé své poznání shrnuli oba autoři do jediné věty, ve které charakterizují rodinu jako společenskou skupinu, která se spojila po vzájemné dohodě manželstvím nebo pokrevními vztahy. Přehlédnout nelze odpovědnost a také vzájemnou pomoc.¹¹ Kromě vymezení definice rodiny jako takové je velmi důležité věnovat pozornost funkcím, které rodina plní.

Mezi základní patří:

Reprodukční funkce deklaruje, že rodina je základní jednotkou, která přispívá k narození nové generace. Ve vývojových společnostech, které věda zná, se sice rodí děti mimo manželský svazek, legitimita v tomto období není schvalována.¹²

Hospodářská funkce potvrzuje, že každá rodina, aby přežila, musí se naučit dobře hospodařit, vést domácnost a také vyrábět potřebné výrobky. Postupem let společnost dospěla k většímu poznání, takže období průmyslové revoluce je ve společnosti tato úloha značně funkčně oslabena. Rodina doznává změn, když se stane spotřební jednotkou.¹³

Emocionální funkce posiluje v dalším časovém období, protože rodina žije opět v lepších podmínkách než v předchozí společnosti. Emočně uspokojeni jsou všichni členové rodiny. Platí, že vyšší emoční uspokojení je v období, kdy panují dobré podmínky rovnoměrně v dobrých podmínkách rovnoměrně. Zásadní je, že se tak nesmí dít na úkor ostatních.¹⁴

Socializační funkce začíná se uplatňovat v období, kdy dítě v rodině dorůstá,

¹¹ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. s. 315.

¹² LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). s. 183.

¹³ Tamtéž, s. 183

¹⁴ Tamtéž, s. 183.

rozhodne se odejít samostatnou cestou do společnosti. To vyvolává nutnost učit se společenskému chování, předávat základní kulturní statky jedince celé společnosti. Rodina uvádí dítě rozhodujícím způsobem do lidské společnosti, učí je základním způsobům společenského chování a předává mu základní kulturní statky celého společenství.¹⁵

Podkapitola je uzavírána vysvětlením, co je rodičovská odpovědnost. Paragraf 858 nového občanského zákoníku (dále jen NOZ) definuje poměrně rozsáhle co je rodičovská odpovědnost, co všechno musí rodiče v péči o dítě plnit, aby mohli kvalitně plnit své povinnosti, tj. zejména péči o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Povinností bylo a je zajistit a udržovat osobní kontakt s dítětem, podílet se na jeho výchově, na vzdělání, zastupování a spravování jeho jmění. Důležité je určení data, kdy rodičovská odpovědnost vzniká (narozením dítěte) a také kdy zaniká (nabytím jeho svéprávnosti).¹⁶ K uváděné problematice zaujal stanovisko také Ústavní soud. Deklaroval, že „dohled nad dítětem nemůže být absolutní. Rodiče mají právo zvolit si, jak budou své dítě vychovávat, a jakou míru samostatnosti svým dětem povolí.“ Vojáčková uvedla, že Ústavní soud je názoru, že právě určitá míra autonomie učí děti samostatnosti, což je správnou cestou pro lepší přípravu na život v dospělosti, tj. po dosažení svéprávnosti, to vše s ohledem na věk, povahové vlastnosti apod. Ústavní soud dále uvedl, že je nutné, aby rodiče naučili své děti chování, které bude v souladu s právními předpisy, a děti je budou dodržovat. Poté ale musí nést jako plnoletí plnou odpovědnost.¹⁷

¹⁵ Tamtéž, s. 183.

¹⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 858

¹⁷ VOJÁČKOVÁ, Adéla. *Rodičovská odpovědnost ve světle nejnovější judikatury Ústavního soudu*. [online]. 11. 2. 2016. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/rodivcovska-odpove-dnost-ve-svetle-nejnovejsi-judikatury-ustavniho-soudu-100439.html>

1.2 Současná právní úprava práv dětí

1.2.1 Sociálně-právní ochrana dítěte

Z ústavně-právního hlediska neexistuje termín či institut „sociálně-právní ochrana dítěte“. Ústavní legislativa ale doplňuje, že až zákon¹⁸ definuje pravidla schválená pro ochranu rodičovství, rodiny, dětí a mladistvých. Nelze přehlédnout pravidla pro zvláštní péči a ochranu v pracovních vztazích týkajících se a chránících těhotné ženy a v neposlední řadě také pravidla týkající se péče o děti. Dále jejich výchovu rodiči. Nelze přehlédnout pravidla zabezpečující pomoc od státu těm rodičům, kteří prokazatelně pečují o děti. Odborníci na tuto problematiku již delší dobu upozorňovali na skutečnost, že pojem „sociálně-právní“ je nevyhovující, nevystihuje plně správnou podstatu tohoto pojmu. Doplnili to svými názory, že je nutné si uvědomit, že otázka ochrany dítěte se netýká pouze otázky sociální a právní (zákonodárné, soudní a správní), ale musí se průběžně zabývat otázkou výchovy dítěte. Odborníci potvrdili, že pojem nelze zahrnout pod pojem „sociální“ ochrana dítěte. Proto trvalo prakticky několik let, než se zákonodárci shodli na úpravě, která mohla být zahrnuta do zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění. „Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména: a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny, d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.“¹⁹

Je také nutné zmínit úlohu sociálního pracovníka sociálně-právní ochrany dětí, který z titulu své pracovní pozice je povinen zajišťovat několik činností ve prospěch nezletilých dětí. Základem je poskytování poradenské činnosti, sociální práce, která je spojena především s ochranou nezletilých dětí, s řešením případných problémů majících souvislost s náhradní rodinnou péčí včetně výkonu

¹⁸ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. Listina základních práv a svobod, čl. 32 odst. 6.

¹⁹ Vloženo zákonem č. 401/2012 Sb., který nabyl účinnosti od 27. 11. 2012, kdy se doplnila a upřesnila zákonná definice rozsahu a zaměření sociálně-právní ochrany dětí.

kolizního opatrovníka v rámci probíhajících soudních řízení ve věcech péče o nezletilé dítě.²⁰

1.3 Mezinárodněprávní legislativa

Střídavá výchova a její řešení, není jen otázkou, kterou se musí často projednávat s využitím legislativy české rodiny. Zejména se začátkem období, kdy se ČR stala členem Evropské unie (dále jen EU), vzrostl počet manželství mezi příslušníky členských států. V kontextu s rodinnou politikou bylo nutné řešit rodinné vztahy, které měly mezinárodní přesah. Když po roce 2000 a v letech následujících se EU rozšiřovala, musely se odpovědné orgány věnovat především problematice z hlediska unijního práva. Řešení problému týkajících se práv dítěte několik let zaostávalo. Nepokračovalo tempem, které by bylo potřebné, nýbrž pokračovalo po jednotlivých částech, což z hlediska přehlednosti bylo poměrně náročné. V minulosti se práva dítěte v EU vyvíjela po jednotlivých částech. Teprve v posledních letech jsou práva dítěte řešena na základě mnohem více koordinované agendy EU, která vychází ze třech hlavních mezníků:

a) zavedení Listiny základních práv Evropské unie, b) vstup Lisabonské smlouvy v platnost v prosinci 2009, přijetí sdělení na zvláštním místě pro děti v rámci vnější činnosti EU Evropskou komisí a přijetí obecných zásad EU v oblasti prosazování a ochrany práv dítěte Radou.²¹ První etapou bylo schválení

a zavedení Listiny základních práv Evropské unie v roce 2000.²² Listina základních práv EU obsahuje první podrobné zmínky o právech dítěte na ústavní úrovni EU. V této souvislosti je nutné připomenout čl. 24, a to odst. 1, že dítě má právo, aby ho jiné subjekty posuzovaly při jeho výrocích jako osobu s ohledem na věk a vyspělost. Podle odst. 2 dítě má právo na to, aby byl při všech činnostech týkajících se dětí prvořadým hlediskem nejvlastnější zájem dítěte, podle odst. 3 dítě má právo udržovat pravidelné osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči.²³

²⁰ BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 1996, s. 91.

²¹ FRA–RADA EVROPY, KANCELÁŘ ESLP. *Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte*. 2015.

²² EU. Listina základních práv Evropské unie, Úř. věst. C 326, 2012.

²³ tamtéž

Nelze opomenout Lisabonskou smlouvu (platnost od 1. 12. 2009).²⁴ Tento nástroj provedl důležité institucionální, procesní a ústavní změny EU tím, že pozměnil Smlouvu o Evropské unii a bývalou Smlouvu o založení Evropského společenství (nyní Smlouva o fungování Evropské unie).²⁵ Posílily potenciál EU z hlediska prosazování práv dítěte, v neposlední řadě tím, že „ochranu práv dítěte“ zavedly jako jeden ze stanovených obecných cílů EU (čl. 3 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii).²⁶ O rodině se často hovoří a píše jako o lidském společenství, které funguje na základě předem stanovených pravidel, z nichž mnohé jsou již tradicí. Na druhou stranu ale nelze popřít, že se někdy vžité aktivity nedaří plnit. Rodina nefunguje způsobem, který má celá společnost vžitý. Netýká se to jen vztahů mezi dospělými, ale mnoho událostí zasahuje i do života dítěte, které je nemůže žádným způsobem ovlivnit. Mnoho příkladů z různých rodin často prokázalo, že ne vždy vztahy v rodině fungovaly tak jak společnost očekávala a očekává, že se bude jednat o kvalitní vztahy, které vytváří podmínky pro vzájemný respekt. Praktický život ukázal, že tomu tak vždy není, a ještě dlouho nebude. Uvedené konstatování je možné adresovat na kterýkoli stát EU.

Dokument Mezinárodní pakt o občanských a politických právech v čl. 24 zdůrazňuje, že dítě má právo mít ze strany vlastní rodiny, společnosti a státu jako nezletilec ochranu a všechna práva dětí bez jakékoli diskriminace. Dále má právo na jméno a státní příslušnost. ČR na celosvětový dokument reagovala vlastním zpracováním opatření vycházejících z výše uvedeného dokumentu.²⁷ Nejvýznamnější mezinárodní smlouvou je Úmluva o právech dítěte přijatá na zasedání Valného shromáždění OSN 20. listopadu 1989. Úmluva deklarovala, že je zájmem společnosti, aby se dítě mohlo zdravě a také harmonicky vyvíjet. Je kladen důraz na aktivní činnost rodinného prostředí. Jednoznačně platí, že děti, bez ohledu na věk, potřebují ochranu a pomoc. Jen při respektování těchto

²⁴ EU. Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsaná v Lisabonu, Úř. věst. C 306, 2007, s. 1–271.

²⁵ EVROPSKÁ SPOLEČENSTVÍ. Smlouva o Evropské unii a Smlouva o fungování Evropské unie, Úř. věst. C 326, 2012.

²⁶ FRA–RADA EVROPY, KANCELÁŘ ESLP. *Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte*. 2015. s. 19–22.

²⁷ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1796 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

podmínek může rodina plnit svou úlohu, kterou ji společnost legislativně definovala jako základní předpoklad fungování rodiny.²⁸ Nelze opomenout pro děti důležitou Evropskou úmluvu o výkonu práv dětí.²⁹ Úmluva vstoupila pro ČSFR v platnost dne 6. února 1991. Uvedená srovnávací studie prezentovala výsledky provedené analýzy jednotlivých článků práv zaručených Úmluvou o právech dítěte.³⁰ Ve studii zazněla několikrát informace, že Úmluva spadá do oblasti působnosti mnoha orgánů veřejné správy. Z konstatování lze odvodit, že ochrana dítěte je součástí různých právních odvětví a také v různých právních předpisech odlišné právní síly. Tato právní aktivita je předmětem činnosti mnoha orgánů, právnických a také fyzických osob, podle činnosti, které vykonávají na základě legislativy, a to „v závislosti na jejich působnosti v oblasti rodinněprávní, sociální, školské, zdravotní, daňové, občanskoprávní, trestní apod. Z toho vyplývá okruh subjektů, které ji realizují.“³¹

2 Činnost Orgánů sociálně právní ochrany

2.1 Legislativní ochrana dětí v České republice

Listina základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku ČR patří k významným dokumentům deklarujícím pomoc dětem a rodině, ve které dítě žije. Článek 32 jednoznačně sděluje, že dává rodičovství a rodinu pod zvláštní ochranu zákona a dětem a mladistvým zaručuje zvláštní ochranu.³² Dalším dokumentem, který se zabývá sociálně-právní ochranou dětí je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů v § 1. Je v něm deklarováno, že vymezuje úkoly zaměřené na ochranu práva dítěte na to, aby se jeho život vyvíjel příznivě s podporou řádné výchovy, aby byla zajištěna ochrana oprávněných zájmů dítěte, ke které je nutné zahrnout ochranu jeho jmění. Dále

²⁸ NOVÁK, Tomáš, CORRADINIOVÁ, Simona a Radim VYPUŠŤÁK. *Kontakt s dětmi po rozvodu: jak nepřijít o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 205.

²⁹ Evropská úmluva o výkonu práv dětí č. 132/82000 Sb. m. s. (publikována v č. 54/2001 Sb. m. s.).

³⁰ MOCOVÁ, Barbora. *Implementace o právech dítěte v České republice*. Srovnávací studie č. 1.237. Praha: Parlamentní institut, Kancelář Poslanecké sněmovny. 2017, s. 80.

³¹ MOCOVÁ, Barbora. Tamtéž, s. 80.

³² MPSV. *Legislativa a systém sociálně právní ochrany dětí*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>

aby byly vytvářeny podmínky pro působení aktivit směřujících k obnově narušených funkcí rodiny.

Přehlédnout nelze nutnost v případě potřeby zajištění náhradního rodinného prostředí pro dítě, které z různých důvodů nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině. Zákon v § 17 písm. a) v kontextu s § 4 deklaruje věcnou příslušnost úřadu obce s rozšířenou působností ve věcech zastoupení dítěte v různých soudních řízeních v pozici kolizního opatrovníka.³³ Dokumentem, který je důležitý pro uplatňování působení SPOD, je Ústava ČR.³⁴ Z ní, je pro činnost SPOD důležitý čl. 4, v kterém je definováno, že „Základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci“ a následně čl. 10 – „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je ČR vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“ Mezi orgány zabezpečující sociálně-právní ochranu dětí patří Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, krajské úřady, Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí, Úřad práce ČR, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady.

Největší část agendy sociálně-právní ochrany dětí mají na starosti obecní úřady obcí s rozšířenou působností. Velkou výhodou je, že zaměstnanci znají dobře prostředí jejich působnosti a v kontextu s tím mohou efektivněji provádět kontrolu aktuální situace na svém území.³⁵ OSPOD pravidelně spolupracuje s mnoha institucemi, organizacemi apod. Hlavní spolupráce spočívá ve společných aktivitách s městskými, okresními a krajskými soudy, státním zastupitelstvím, Policií České republiky, Úřadem práce, intervenčními centry, s poskytovateli sociálních služeb.³⁶ Do skupiny patří také sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, které poskytují neziskové organizace, které kooperují s OSPOD.

³³ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018. s. 149.

³⁴ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb., 515/2002 Sb., 319/2009 Sb., 71/2012 Sb. a 98/2013 Sb.

³⁵ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 3. aktualit. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2007

³⁶ Zákon č. 108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách v aktuálním znění.

Mezinárodní smlouvy mají přednost před zákony ČR.³⁷ Nelze přehlédnout zákon č. 104/1991 Sb., o právech dítěte, zejména čl. 24, který jasně deklaruje, že každé dítě má právo na dosažení nejvyšší úrovně zdravotního stavu včetně využívání léčebných a rehabilitačních zařízení.³⁸

2.2 Hlavní principy právní úpravy SPOD

Uváděné principy sociálně právní ochrany dětí (dále jen SPOD) právní úpravy jsou vyjádřeny stručně, ale v jejich dodržování a také plnění se odráží obrovské úsilí všech osob, které se na jejich plnění obětavě podílejí. V této souvislosti je nutné připomenout Deklaraci práv dítěte, kterou přijalo Valné shromáždění OSN 20. listopadu 1959 a další dokument, přijatý o třicet let později Úmluva o právech dítěte. Dokumenty deklarují rodinu jako „základní jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, která musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla plnit svou úlohu“.³⁹ Z obou dokumentů vycházelo definování hlavních principů právní úpravy SPOD.

První princip. V popředí pozornosti všech zainteresovaných subjektů podílejících se na právní ochraně dětí je cílem zajistit prospěch a blaho dětí, ochrana rodičovství a rodiny. Důležité je přiznání a respektování vzájemného práva rodičů a dětí na kvalitní rodičovskou výchovu a péči. Základním úkolem je provedení analýzy a její vyhodnocení včetně přihlížení k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.

Druhý princip. Zásadně platí, že „sociálně-právní ochrana se poskytuje všem dětem bez rozdílu, bez jakékoliv diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu.“⁴⁰

³⁷ NOVOTNÁ, Věra a Vladimír FEJT. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. s. 17.

³⁸ RYŠAVKOVÁ, Veronika. *Analýza současné právní úpravy ochrany práv dětí a systému péče o ohrožené děti v České republice*. Praha: Akademie HAVEL & PARTNERS, 2015, s.75.

³⁹ Evropská úmluva o výkonu práv dětí č. 132/82000 Sb. m. s. (publikována v č. 54/2001 Sb. m. s.).

⁴⁰ MPSV. *Legislativa a systém sociálně právní ochrany dětí*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>

Třetí princip. Pro všechny děti a jejich rodiny, které potřebují pomoc ze strany státu platí, že jakoukoli sociálně-právní ochranu rodina získá bezplatně.⁴¹

Čtvrtý princip. Sociálně-právní ochranu stát zabezpečuje nezletilým dětem mladším 18 let, pokud zletilosti nenabyly dříve.⁴²

Pátý princip. Na základě oficiálních dokumentů deklaruje stát svou odpovědnost za ochranu dětí před tělesným nebo duševním násilím, zdravého vývoje z hlediska fyzického, psychického a mravního a ostatních aspektů integrity dítěte. Je nutné doplnit, že stát není subjektem, který bude nahrazovat plnění povinností a povinnou odpovědnost rodičů. Stát na základě vyhodnocení aktuální situace využije výjimku v případě, že jsou práva nebo vývoj dítěte ohroženy.

K tomuto principu několik statistických údajů. Týraných a zneužívaných dětí v ČR každoročně přibývá. Ročně je hlášeno cca 9 tisíc případů. Odhaduje se, že skutečný počet je 10krát vyšší. Na následky týrání ročně zemře několik dětí. Zpráva uvádí, že násilí fyzického, psychického a sexuálního násilí se často dopouštějí členové rodiny nebo nejbližšího okolí. Sexuální zneužívání (25 %), rozvodová problematika (22 %), ohrožující prostředí (20 %, - alkoholismus drogová závislost), fyzické týrání (8 %), psychické týrání (2 %), jiná problematika (23 %).⁴³

Šestý princip. Orgány s obecnou působností na úseku ochrany dítěte jsou soudy a orgány určené zákonem o SPO, tj. MPSV, krajské a obecní úřady a ve vztahu k zahraničí Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. Sociálně-právní ochranu dětí zabezpečují též kraje a obce v samostatné působnosti a fyzické a právnické osoby, pokud obdrží pověření k výkonu sociálně právní ochrany.

⁴¹ MPSV. © 2021. tamtéž

⁴² MPSV. © 2021. tamtéž

⁴³ DĚTSKÉ KRIZOVÉ CENTRUM. *Smutná statistika. Týrání u nás zažívají desetitisíce dětí.* [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.podnikavazena.cz/rady-a-tipy/podnikatelske-vychytavky/smutna-statistika-tyrani-u-nas-zazivaji-desetitisice-deti>

K problematice, zejména k týrání osob, zaujal stanovisko Nejvyšší soud 7. 7. 2019. „U trestného činu týrání svěřené osoby podle § 198 trestního zákoníku, je-li týranou osobou dítě, je pro naplnění znaku „týrání“ třeba vždy posuzovat konkrétní povahu a důraznost použitých opatření a výchovných metod, intenzitu, s níž je působeno na fyzickou nebo psychickou integritu dítěte. Pokud užitá prostředky a opatření přesahují pro dítě únosnou hranici a znamenají jeho fyzické utrpení nebo psychické strádání, jsou spojené s jeho ponižováním, čímž je ohroženo jeho blaho a tělesné nebo duševní zdraví, není podstatné, že pachatel trestá dítě z výchovných důvodů.“⁴⁴

Sedmý princip. Pro OSPOD je charakteristický princip preventivního působení ve vazbě na rodinné vztahy v případě, že je prokazatelné, že je zasažena jejich kvalita, poté je možné uvažovat o působení veřejné moci. Aby bylo možné využít legálních pravidel pro zlepšení, jsou sociálně-právní opatření uspořádána hierarchicky, což umožňuje zvolit správně potřebné nástroje podle konkrétně se vyvíjející situace, a to zejména s ohledem na dítě nebo děti, které se v tomto prostředí musí pohybovat.⁴⁵

K problematice prevence a preventivního působení. Pro doplnění poznatky Korbela a Lejskové. Upozorňují na fakt, že v kontextu s prevencí není často možné vše řešit rychle, protože iniciátoři konkrétní aktivity narážejí na „jednotlivé sektory prevence“ rozdělené podle ministerstev. V praxi to znamená, než se některá záležitost vyřeší tak, aby potřebnému subjektu pomohla, uplyne hodně času a často se potom situace komplikuje vinou ztráty potřebného času. Konkrétní prevence tak funguje uvnitř jednoho ministerstva, ale již nemá dostatečný rozsah a hlavně navazují přesah na ministerstvo další.⁴⁶ Oba autoři na základě dalších analýz shrnuli své poznatky do následujícího závěru. Preventivní služby nikdo

⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2019, sp. zn. 8 Tdo 679/2019.

⁴⁵ MPSV. *Legislativa a systém sociálně právní ochrany dětí.* [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>

⁴⁶ KORBEL, Matouš a Zdena LEJSKOVÁ. *Včas a spolu: model systému preventivních služeb pro děti a jejich rodiny.* Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2019, s. 17.

nemůže vnímat jako homogenní celek. Důvod je zřejmý. Mají odlišné rezortní pojetí. Proto v dokumentu, který připravili dávají návrh na opuštění stávající dlouholetého přístupu a navrhují přechod k přesahovému pojetí“ skrze naplňování potřeb dítěte“.⁴⁷

Osmý princip. Pro operativní řízení potřebné aktivity je nezbytné mít přehled zaměření na uspořádání jednotlivých etap pomoci, protože pro správné fungování musí vytvořit vnitřně provázaný celek. Tím budou deklarovány podmínky pro rozhodování se osob, kterým směrem svou aktivitu musí nasměrovat, aby se pomáhající subjekty co nejdříve dostaly k dítěti, které jejich pomoc potřebuje.⁴⁸

Devátý princip. Při výchově dětí je nutné klást důraz na jejich ochranu před sociálně patologickými jevy. Že se jedná o velmi závažné téma, svědčí diskuse mezi odbornou i laickou veřejností. Cílem tohoto principu je zajistit skutečně efektivní prevenci zaměřenou na předcházení rizikového vývoje dětí včetně minimalizaci důsledků působení sociálně patogenních vlivů.⁴⁹

K problematice patologických jevů. „Sociální patologie z lat. pathos – utrpení, choroba, (anglicky socialpathology, německy sozialpathologie, francouzsky pathologie sociale) je souhrnný pojem pro označení chorobných, nenormálních, všeobecně nežádoucích společenských jevů. Patří sem i sankcionované formy deviantního chování, rovněž studium příčin jejich vzniku a existence.“⁵⁰

Jednotlivé patologické jevy

Šikana je definována jako zvláštní druh agrese, která je závažným sociálně patologickým jevem. Vyskytuje se již u dětí v předškolním věku. „Pojem zavedl pražský psychiatr J. Příhoda, který jako první před rokem 1989 veřejně hovořil o šikanování, tedy o problému, o kterém mnozí věděli, ale mlčeli, protože násilí,

⁴⁷ KORBEL, Matouš a Zdena LEJSKOVÁ, tamtéž. 18.

⁴⁸ MPSV. Tamtéž, © 2021.

⁴⁹ MPSV. Tamtéž, © 2021

⁵⁰ MÜHLPACHR, Pavel. *Sociopatologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 112. s. 53.

agrese a šikana na pracovištích, ale zejména ve školách, byly tabu.“⁵¹ Ve veřejnosti po mnoho let převládal názor, že oběťmi šikany jsou děti slabé, které mají, podle jejich názoru, velký fyzický nedostatek, i když to často není pravda. Přesto se jim jiní posmívají, Šikana se tak postupně dostala do role, kdy začala být chápána jako zrádná. Útočník si za podpory skupiny zvedá své sebevědomí, které ve skutečnosti téměř nemá. Slabší jedinci se nebrání, útoky proti nim se stupňují. „Ostrakizovaní žáci začnou sloužit jako hromosvod. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese“.⁵² Cílem šikany dětí může stát také jedinec, který vyniká tím, že je chytrý, oblíbený apod. Jedním z důvodů často bývá to, že se nechce zapojit, že neumí nebo není ochoten „výt s vlky“. Absolutně chráněný není nikdo.“⁵³

Agresivita. Patří mezi nebezpečné vlastnosti člověka. Před mnoha roky, kdy ještě nebyly organizovány výzkumy týkající se této problematiky, se lidé domnívali, že agresivita je do určité míry člověku dána geneticky. Teprve po mnoha letech, když odborná pracoviště začala problematiku agresivity více a častěji zkoumat zjistila, že děti, které se chovají agresivně, pocházejí nejčastěji z rodin, kde byla uplatňována příliš tvrdá výchova, navíc rodiče se k dětem chovali velmi agresivně. Je logické, když se takto v rodině postupovalo dlouhý čas, že si malé děti vytvořily představu, že se jedná o běžné situace a že je to tak správné. Tak se takovému chování také naučí a snaží se posléze ukázat, že to také tzv. umí.⁵⁴

Záškoláctví. Rozlišuje se záškoláctví individuální, jedná se o závažnější formu záškoláctví, dítě svůj úmysl s nikým dopředu nekonzultuje, rozhoduje se sám s přesvědčením, že se nic nestane. Teprve později, když zůstane sám a prakticky se na jím vybraném místě skrývá, dolehne na něj samota, strach a napětí. Druhým typem je záškoláctví skupinové, které většinou vzniká jako momentální nápad

⁵¹ EMMEROVÁ, Ingrid. *Prevenencia Sociálnopatologických javov v školskom prostredí* Ingrid Emmerová. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 2007, s. 214.

⁵² MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada 2013, s. 239.

⁵³ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010, s. 9.

⁵⁴ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 2011.

skupiny školáků a školaček, které se různým způsobem „baví.“⁵⁵ Kyriacou záškoláctví charakterizuje jako absenci ve škole, která vzniká v důsledku neomluvení vyučovacích hodin buď rodiči, nebo lékařem na základě vyšetření žáka v ordinaci. Podle autora záškoláctví velmi často souvisí s kriminalitou a zejména s krádežemi, které žáci a žákyně organizují v době, ve které mají být ve škole. V posledních letech podle psychologů velká část krádeží se odehrává na základě impulzu, vědomí, že rodiče nemohou své dceři nebo synovi koupit výrobek, který už mnozí spolužáci ve třídě mají. V pubertě je důvodem krádeže předvést se ostatním členům v partě, že „na to má“, krádež se pokusí vykonat, úspěšně a také neúspěšně. Jedná se o kriminální čin, kterého popudem byla snaha vyrovnat se ostatním, přesvědčit, že je schopen být členem party apod.⁵⁶ Pro doplnění: školní řád vychází ze zákona č. 561/2004 Sb. ze dne 29. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) v platném znění.

Desátý princip. Česká legislativní praxe může uvést mnoho případů, kdy orgány a instituce, které mají ze zákona oprávnění řešit náhle vzniklé případy, musí pro obě strany stát subjektem, který bude vyvolaný právní spor aktivně řešit. Důsledkem je, že právě děti se dostávají do situace, kdy musí dočasně nebo trvale odejít z rodinného prostředí většinou do prostředí zcela cizího. V tomto případě mají jednoznačně právo na zvláštní ochranu, kterou je jim povinen zajistit stát s využitím subjektů, které k této aktivitě mají ze strany státu pověření a musí zajistit pomoc poskytovanou státem v podobě některé z forem náhradní výchovy. Formy náhradní rodinné výchovy upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník:

- svěřeni dítěte do péče jiné osoby,
- pěstounská péče,
- pěstounská léčba na přechodnou dobu,
- poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje,

⁵⁵ EMMEROVÁ, Ingrid. *Prevenia Sociálnopatologických javov v školskom prostredí.* Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 2007s. 214.

⁵⁶ KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole.* Praha: Praha, 2005. s. 44.

- osvojení.⁵⁷

Při volbě řešení je nutno brát potřebný ohled na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte a na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ.⁵⁸ Zástupci států, které významný dokument jménem svých vlád podepsali, si dobře uvědomovali, že se jedná o přelomový dokument, který ihned v úvodu deklaroval, řečeno souhrnem, že je určen všem lidem, všem dětem, ať je jejich původ jakýkoli. Zvláště v případě dětí to mělo velký význam. V době podpisu úmluvy to zejména dětem nic neříkalo. Ale rodiče si uvědomovali, že se dětem otevírají nové možnosti pro příští roky jejich života. Všechny děti, které se nacházely pod jurisdikcí států, které úmluvu podepsaly, jsou pod jejich ochranou, aby již nikdy nebyly od svého dětství diskriminovány.⁵⁹

Jedenáctý princip. Z hlediska legislativy platí, že pokud má být dítě osvojeno do ciziny, je nutné v plné míře uplatnit princip subsidiarity. Čl. 21 písm. b) úmluvy stanoví: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy a které uznávají nebo povolují systém osvojení, zabezpečí, aby se v první řadě bral do úvahy zájem dítěte. Uznávají, že osvojení v cizí zemi lze považovat za náhradní způsob péče o dítě, pokud dítě nemůže být předáno do pěstounské péče či osvojeno, nebo o ně nemůže být pečováno jiným vhodným způsobem v zemi jeho původu.“, vyplývá, že Úmluva o výkonu práv dětí dovoluje mezinárodní osvojení za podmínek stanovených v čl. 21 této Úmluvy.⁶⁰

Dvanáctý princip. OSPO mají za povinnost sledovat výkon ústavní nebo ochranné výchovy dětí, ale nesmí zasahovat do řízení a provozu zařízení, kde se vykonává ústavní nebo ochranná výchova; cílem sledování je dodržování práv

⁵⁷ MPSV. *Legislativa a systém sociálně právní ochrany dětí*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>

⁵⁸ Sdělení č. 104/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte, čl. 2, odst. 1.

⁵⁹ Tamtéž

⁶⁰ SEDLÁK, Petr. *Mezinárodní osvojení a ochrana nejlepších zájmů dětí, Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*, Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, s. 451. Dále Evropská úmluva o výkonu práv dětí č. 132/82000 Sb. m. s. (publikována v č. 54/2001 Sb. m. s.).

dětí tak, jak ukládá zákon. Při vyhodnocování povinnosti je potřebné použít § 29 zákona.⁶¹ Odst. 1 tohoto paragrafu vyjmenovává všechna zařízení, kterých se sledování výkonu ústavní a ochranné výchovy týká. Podle odst. 2 je zaměstnanec obce s rozšířenou působností povinen jednou za 3 měsíce navštívit dítě, které je v některém z uvedených výchovných zařízení umístěno. Rozhovoru s dítětem je povinen být přítomen pouze zaměstnanec obecního úřadu, který má také jako jediná osoba možnost nahlédnout do dokumentace.⁶²

Třináctý princip. Cílem sociálně-právní ochrany dětí je též sanace rodin. Mnohé zkušenosti ze sociálně právní ochrany potvrzují, že často dochází k rozpadu velkého počtu rodin. Otázkou je, zda to bylo nutné, zda by bývala nestačila efektivnější odborná pomoc rozpadající se rodině. Co znamená pojem sanace rodiny? V kontextu s ochranou zejména dětí, které se nezaviněně ocitly v situaci, potřebovaly pomoc jiných subjektů, bylo nutné vypracovat projekt postupu řešení situace. Aby se mohla sanace postupně uskutečnit, bylo nezbytné především provést analýzu současné situace, situace dítěte a jeho rodiny. Návrh musel vycházet z kvalitních informací, které byly získány oficiální cestou od všech subjektů, které mají v jednotlivých případech za povinnost informace získávat, zpracovávat, následně předat odpovědné osobě. Ta provede celkové vyhodnocení, zda hrozí nějaká rizika v péči o dítě. V závěru je vhodné poděkovat a ocenit práci osob, které se na této péči podílejí.⁶³

Na téma sanace rodiny uvedl Matoušek svůj názor. Byl přesvědčen, že stanovené postupy jednoznačně podporují fungování rodiny jako celek. Jsou ukázkovým opakem, že se mnohdy bezvýchodná situace dá řešit jiným způsobem než vyčleněním člena rodiny z jejího celku jenom proto, že svým chováním a jednáním někoho ohrožuje nebo naopak, že je sám jako člen rodiny ohrožen. Možností postupu je více. Matoušek uvádí aktivní pomoc zaškoleného dobrovolníka, různé terapie poskytované profesionálem všem členům rodiny nebo

⁶¹ Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně právní ochraně dětí v aktuálním znění do 30. 6. 2021.

⁶² MPSV. *Legislativa a systém sociálně právní ochrany dětí*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>

⁶³ BECHYŇOVÁ, Věra a Marta, KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny*. Praha: Portál, 2011. s. 18.

pouze konkrétní osobě v rodinném nebo jiném vybraném prostředí. Další možností je využití vybraných jiných služeb, které jsou v rámci pomoci státu možné.⁶⁴ Skutečností je, že se ve veřejnosti o možnosti sanace rodiny mnoho informací neobjevuje. Kde hledat příčiny tohoto stavu je velmi obtížné. Jedno je ale možné. V této oblasti pracují praxí ověřené profesionálky. S jejich pomocí je možné minimalizovat rozpad větší částí rodin a zabránit budoucím sporům o výchovu dětí, pokud v rodině byly. S tím také se částečně eliminuje nutnost řešit často velmi obtížnou střídavou péči, jejíž řešení je mnohdy obtížné nejen pro právníky a soudy, ale především pro samotné rodiče dětí. Pemová a Ptáček definovali základní principy sanace rodiny.

Především zdůraznili nutnost jednat o všech záležitostech adresně, aby se strany sporu vyhnuly zbytečným průtahům o střídavé péči. Za druhé je nezbytné dodržovat individuální pravidla v průběhu projednávání situace rodiny, která se chce, často také nechce, dohodnout na střídavé péči způsobem, který přijmou bez dalších obstrukcí obě strany sporu.

Za třetí. Pro obě strany sporu je výhodou, pokud využijí služeb specialistů na rodinné právo, kteří jsou schopni již na prvních jednáních předložit pro obě strany strategii společného postupu. Za čtvrté. Je samozřejmé, že strategie bude obsahovat reálně definované cíle a měřitelná kritéria a bude možné vyhodnocovat plnění společného postupu. Za páté. Pro lepší přehlednost je nezbytné, aby se obě strany sporu průběžně informovaly o výsledcích postupu, jejich přínosech. Také o tom, co se zatím v rámci společných dohod nepodařilo splnit z potřeb dítěte a jak vzniklé nedostatky řešit za využití dalších podpůrných služeb.⁶⁵ Za šesté. Ve zvláště obtížných případech je nezbytné využít služeb založených na principech multidisciplinarity, tj. mezioborové spolupráce odborníků. Sociální pracovník stojí na straně klienta. Je v celém pomáhajícím multidisciplinárním týmu kompetentní prostředník. Informovaným způsobem hájí zájmy dítěte a rodiny v odborných záležitostech týkajících se střídavé péče. Důvod je zřejmý. Pro rodiče není snadné

⁶⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 196.

⁶⁵ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada Publishing, 2012. s. 112.

se orientovat ve všech informacích, proto je jim sociální pracovník nápomocen. Za sedmé. Pomoc rodičům při řešení problematiky střídavé péče se pro hladký průběh celého procesu neobejde bez pomoci. Její využití je cestou, jak zkrátit pro obě strany nepříjemné období, které je spíše obdobím menších nebo větších sporů, jak to bude se střídavou péčí. Často v této situaci dítě stojí mimo spor, protože ten je, z pohledu rodičů pouze jejich záležitostí.⁶⁶ Za sedmé. Pemová a Ptáček ve své knize uvedli, že sociální pracovník OSPOD, by měl vždy fungovat jako case manager-koordinátor služeb okolo rodiny.⁶⁷ Podle Solařové case manager zajišťuje všechny aktivity v case managementu. Jedná se o profesionála, kterým je zpravidla sociální pracovník, psycholog, lidé, kteří mají důvěru dalších odborníků, kteří se věnují osobám, které potřebují pomoc. Neváhají se v případě potřeby pracovně spojit s dalšími odborníky. Case manager pomáhá svému klientovi, v případě nutnosti také jeho rodině jako celku najít cestu z nepříznivé sociální situace.⁶⁸

Čtrnáctý princip. Na principu dobrovolnosti se mohou na výkonu sociálně právní ochrany dětí v zákonem vymezených činnostech podílet i fyzické nebo právnické osoby, které však k takovému působení musí mít pověření.⁶⁹ MPSV při této příležitosti na základě dokumentu EU vytvořilo Program dobrovolného rámce kvality sociálních služeb, který obsahuje úkoly nad rámec evropského dokumentu. Zásadním cílem je rozšířit pojetí kvality sociálních služeb, které podporují úlohu rodin v péči nejmladší a také nejstarší členy společnosti. Zahrnují zejména asistenci pro osoby, které musí samy zvládat osobní problémy a krize. Jeden z úkolů je také zaměřen na pomoc rozpadajícím se rodinám.⁷⁰

⁶⁶ JANKOVSKÝ, Jiří, Martin HOLUB, Ivana MATOUŠKOVÁ, Dana VRABCOVÁ, Andrea TAJANOVSKÁ a Radka MICHELOVÁ. *Sociální pracovník v multidisciplinárním týmu*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. s. 12.

⁶⁷ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. Tamtéž, s. 112.

⁶⁸ SOLAŘOVÁ, Hana. *Case management aneb případové konference v praxi. Krok k pochopení – Další vzdělávání pracovníků v sociálních službách*. 2. rozš. a uprav. vyd. Vydal: Benepal, 2013. s. 4.

⁶⁹ MPSV. *Legislativa a systém sociálně právní ochrany dětí*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>

⁷⁰ MPSV. *Dobrovolný evropský rámec pro kvalitu sociálních služeb*. Praha: MPSV, Výbor pro sociální ochranu. [online]. 8. 10. 2010. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/QF_document_100707_CZ_korekce.pdf/e4c64efb-59f5-0220-c5a0-024dcc812346.

2.3 Spolupráce OSPOD s orgány státní správy

Zajišťování všech potřebných náležitostí v souvislosti s péčí o děti, které potřebují pomoc státu v okamžiku, kdy selhává menší či větší měrou péče rodičů nutně vyvolává otázku, který subjekt je oprávněn, a také povinen, poskytnout dětem a celé rodině pomoc. Na základě legislativně stanovených principů se obecnými orgány ze zákona se těmito subjekty staly soudy, aby situaci řešily po právní stránce. Sociálně právní ochranu legislativně zabezpečují státem určené specializované orgány na základě zákona o sociálně právní ochraně v § 4 odst. 1, přičemž zároveň vymezuje jejich působnost.

Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou:

- „obecní úřady obcí s rozšířenou působností (městské úřady, ve statutárních městech magistráty a úřady městských obvodů, v Praze úřady pověřených městských částí),
- obecní úřady, krajské úřady (v Praze Magistrát hl. města Prahy),
- Ministerstvo práce a sociálních věcí,
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.“⁷¹

V této souvislosti je nutné vyzdvihnout významnou úlohu obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Jejich úloha je významná již ze samotného faktu, že znají dobře místní podmínky v obcích, protože jsou v prostřední blízkosti osob, které pomoc ze strany státu potřebují. Za druhé se znalostí místních podmínek a také samotných občanů, kterých se řešení konkrétního případu týká obecní úřady, které získávají velkou výhodu. V místních úřadech jsou často zaměstnání lidé, kteří obec dobře znají, znají mnoho jejich občanů, jejich problémy, mají bezprostřední kontakty na další osoby, které mohou poskytovat správné a pravdivé informace, sledovat, zda jsou dodržována práva na ochranu dítěte. Pokud zjistí jakékoli nedostatky, mohou včas přistoupit k řešení situace, přijmout potřebná opatření

⁷¹ MPSV. *Systém sociálně právní ochrany dětí*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <http://www.ospod.cz/informace/obecne/system-socialne-pravni-ochrany-deti-v-cr/>

zaměřené na ochranu dětí včetně poskytnutí pomoci rodičům a dalším osobám, které mají odpovědnost za správnou výchovu dětí.⁷²

2.3.1 Komise pro sociálně-právní ochranu dětí

Komise je zřizována starostou obce s rozšířenou působností jako zvláštní orgán obce na základě zákona.⁷³ Komise je určena pouze k výkonu přenesené působnosti na úseku sociálně-právní ochrany dětí. Jejím úkolem je na základě legislativy zajišťovat kvalitní a efektivní koordinace výkonu sociálně právní ochrany na území, které je vymezené jako správní obvod obce s rozšířenou působností. Druhým úkolem je na základě zjištěných faktů navrhnout a posuzovat upravené nebo nově schválené sociálně preventivní programy na ochranu dětí, zároveň hodnotit jednotlivé případy zajišťování této ochrany a na základě analýzy vydávat konkrétní stanoviska. Své úkoly musí plnit také krajské úřady, které zajišťují kontrolní a metodické činnosti zahrnující legislativní aktivity související se zprostředkováním náhradní rodinné péče. Rozhodují o udělení pověření fyzickým a právnickým osobám, aby mohly rozhodovat např. o státním příspěvku pro zřizovatele zařízení pro děti, které potřebují okamžitou pomoc. Krajské úřady jsou nadřízeným kontrolním orgánem a odvolacím orgánem příslušného pro přezkum rozhodnutí vydaných obecními úřady a obecními úřady obcí s rozšířenou působností ve správním řízení.⁷⁴

2.3.2 Ministerstvo práce a sociálních věcí

Do jeho působnosti patří obecně péče o rodinu a ohrožené děti. Úkolem ministerstva je pečovat o náležitou právní úpravu v této oblasti, sledovat, zda je aktuální, zda nepotřebuje zahájit jednání s odpovědnými orgány a institucemi o zahájení příprav na vybrané změny a v rámci zákona řídí výkon státní správy na úseku sociálně-právní ochrany dětí vydáváním právních předpisů a směrnic (§ 92 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích). Ministerstvo rovněž vykonává funkci

⁷² MPSV. Tamtéž.

⁷³ podle § 106 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, dle § 38 zákona o sociálně právní ochraně dětí.

⁷⁴ MPSV. *Systém sociálně právní ochrany dětí*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <http://www.ospod.cz/informace/obecne/system-socialne-pravni-ochrany-deti-v-cr/>

kontrolního a odvolacího orgánu ve vztahu ke krajským úřadům, zajišťuje na druhém stupni agendu zprostředkování náhradní rodinné péče, vede celostátní evidenci fyzických a právnických osob pověřených výkonem sociálně-právní ochrany dětí. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně je správním úřadem s celostátní působností. Řeší ochranu dětí ve vztahu k cizině. Úřad byl zřízen zákonem o SPO a je podřízen ministerstvu (§ 3).⁷⁵

2.4 Sociálně-právní ochrana dětí a spolupráce s rodiči

Nejprve je nutné vymezit pojmy, které budou používány. Prvním pojmem je sociálně-právní ochrana. Pojem, který se v praxi běžně používá, aniž by kdokoli zapochyboval o jeho správnosti apod. Je používán natolik často, že se stal nedílnou součástí práva. Při analýze pojmu „sociálně-právní ochrana dítěte“ je nutné konstatovat, že z ústavně-právního hlediska termín neexistuje. Přesto z ústavních dokumentů vyplývá, že jsou definována pravidla pro zajištění ochrany rodičovství, rodiny, dětí a mladistvých. Do skupiny také patří pravidla týkající se zvláštní péče a ochrany v pracovních vztazích těhotných žen, pro péči o děti a jejich výchovu rodiči, pro pomoc státu rodičům, kteří pečují o děti. Problém ochrany dítěte není jen problémem sociálním a právním, ale také je záležitostí výchovy dítěte, kterou zřejmě nelze zahrnout pod pojem „sociální“ ochrana dítěte.⁷⁶ Při projednávání problematiky sociálně právní ochrany se často používá pojem „dítě“. K zamyšlení zůstává, jak pojem „dítě“ správně pochopit a přiřadit k řešené problematice. ZSPO definuje v souladu s Úmluvou o právech dítěte⁷⁷ pojem dítě tak, že dítětem je osoba nezletilá. Čl. 1 Úmluvy dítětem rozumí lidskou bytost mladší 18 let. Podmínkou je, že zletilost není dosažena dříve, jak to prezentuje právní řád. Občanský zákoník a jeho § 8 definuje, že zletilosti člověk nabývá dovršením osmnáctého roku věku. Dosažení zletilosti lze dosáhnout pouze uzavřením manželství, tj. nejdříve od 16 let. ZSPO vymezuje přesně z věcného hlediska okruh dětí, na které se sociálně právní ochrana vztahuje, ale uvádí jen

⁷⁵ MPSV. Tamtéž.

⁷⁶ MPSV. *Legislativa a systém sociálně právní ochrany dětí*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>

⁷⁷ Sdělení č. 104/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte

příklady. V praktickém životě děti, které žijí v nevyhovujících a zákonu odporujícím podmínkách, způsobují často provinění proti zákonu. Naopak, typickými situacemi, které jsou v souladu s legislativou, je např. úmrtí rodičů, neplnění povinností daných rodičovskou odpovědností nebo osoba, které bylo dítě svěřeno k výchově a své povinnosti neplní. To je také často příčinou, že určitá část dětí zanedbává školní docházku, požívá alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí apod. Výsledkem je, že děti jsou umisťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců.⁷⁸

2.4.1 Sociálně-právní ochrana ve vztahu k cizině

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně byl zřízen dle o sociálně-právní ochraně dětí.⁷⁹ Úřad je správním orgánem s celostátní působností. Ve své činnosti je podřízen MPSV ČR. Jeho hlavním úkolem je legislativně aktivní činností přispět k ochraně práv a zájmů dítěte ve vztahu k cizině. V náplni práce je zahrnuto mnoho povinností z oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Kromě české legislativy je nutné připomenout další nedílnou součást mezinárodních smluv, se kterými je ČR svázána.⁸⁰ Úřad plní úlohu vysílajícího a také odesílajícího subjektu, což má souvislost s plněním mnoha náročných úkolů. Jejich plnění vytváří předpoklady, že je schopen plnit úkoly, které jsou obsahem mezinárodních smluv, které ČR ratifikovala. Úřad je povinen zajišťovat sociálně-právní ochranu ve vztahu k cizině, zejména se zaměřením se na „děti, které mají na území ČR prokazatelně trvalý pobyt nebo ho úředně mají povolen tak, jak je definováno v § 2 odst. 2 zákona o SPO“. Druhou skupinou jsou děti, které jsou občany ČR, ale nemají na území trvalý pobyt. Třetí skupinu tvoří děti, které nemají české občanství a ani nemají povolený zde trvalý pobyt. Třetí variantou je že děti nejsou hlášeny k pobytu na území ČR po dobu nejméně 90 dnů. To souvisí se zvláštním právním předpisem, který legislativně upravuje pobyt cizinců na území ČR. Má to

⁷⁸ MPSV. *Legislativa a systém sociálně právní ochrany dětí*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>

⁷⁹ Zákon č. 359/199 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a dalších souvisejících zákon, § 3, odst. 1.

⁸⁰ Např. v podmínkách ČR Sdělení č. 104/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

souvislost s tím, že se na území ČR nezdržují v případě, že jejich rodiče nebo jiné fyzické osoby mající vůči těmto dětem vyživovací povinnost se zdržují v ČR. Tím výčet důležitých činností nekončí. Úřad má za povinnost spolupracovat se státními orgány nebo jinými organizacemi cizího státu obdobnými českému Úřadu, pokud jsou pověřeny ve svém státě k činnostem sociálně právní ochrany dětí. Jejich výčet je poměrně rozsáhlý počínaje pátráním po rodičích dítěte, zjišťování majetkových a také výdělkových údajů pro stanovení výživného a úpravu vyživovací povinnosti až po souhlas osvojení dítěte v cizině. Nelze přehlédnout problematiku vysokých nákladů majících souvislost s převzetím dítěte do ČR. Musí je hradit rodič dítěte, nebo jiná písemně pověřená fyzická osoba, která je odpovědná za výchovu dítěte a která má na základě pokynů odpovědných orgánů povinnost dítě převzít. Pokud dojde k situaci, že dítě je umístěno ve výchovném ústavu, hradí ústav všechny náklady a následně rodiče platí výchovnému ústavu.⁸¹

2.4.2 Návrat dětí z ciziny bez doprovodu

Na veřejnosti se díky médiím občas objevují informace, že vlivem nečekaných událostí zůstalo dítě v cizině bez doprovodu rodičů nebo osob, které byly smluvně pověřeny se o dítě, které se nachází na přechodnou dobu v cizině, dobře postarat. Česká legislativa se také těmto případům věnuje. Český právní řád pamatuje na situace, kdy na základě různě vzniklých situací zůstane české dítě osamocené v cizí zemi bez doprovodu rodičů nebo jiných osob. Český právní řád na tyto nečekané situace pamatuje do té míry, že vše se promítlo do české legislativy. Situaci řeší zákon o sociálně-právní úpravě v § 2 odst. 2. Situace musí být oznámena příslušným úřadům v ČR v rámci jejich kompetencí. Návrat do ČR zajišťuje zastupitelský úřad, který je povinen sdělit, kdy, v jakém místě a kterou osobou bude dítě do ČR dopraveno. Dítě je povinen převzít rodič, případně jiná odpovědná osoba za výchovu.⁸² V případě, že zastupitelský úřad není informován o adrese trvalého pobytu dítěte v ČR, je povinen skutečnost oznámit MPSV ČR,

⁸¹ UMPOD. *O Úřadu*. [online]. 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/rodicovska-odpove-dnost-ve-svetle-nejnovejsi-judikatury-ustavniho-soudu-100439.html> <https://www.umpod.cz/o-uradu/zakladni-informace/povinne-zverejnovane-informace>.

⁸² NOVOTNÁ, Věra. Zajišťování návratu dětí nacházejících se v cizině bez doprovodu. In: *Právo a rodina*, 2001, roč. 2, č. 1, s. 1-2. Praha: Linde. ISSN 1212-866X.

kteře následně rozhodne, který obecní úřad obce s rozšířenou působností dítě převezme. Zastupitelský úřad má také povinnost zajistit návrat dítěte na území ČR. Obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností pak ze zákona o SPO vyplývá povinnost učinit opatření k převzetí dítěte, tj. zejména vyzvat rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, aby dítě převzali na místě, které jim obecní úřad obce s rozšířenou působností oznámí. Povinnost převzít dítě mají především rodiče nebo jiné osoby, které zodpovídají za výchovu dítěte. V neposlední řadě také ústavní zařízení má na základě legislativy povinnost převzít dítě na útěku, přičemž mu byla nařizena ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova. V případě, že z jakýchkoli důvodů k tomuto postupu nedojde, dítě převezme obecní úřad obce s rozšířenou působností. Následují další možnosti podle vývoje situace. V případě, že rodič nebo jiná pověřená fyzická osoba za výchovu dítěte nepřevzme dítě při jeho návratu z ciziny, přestože není prokázána jakákoli závažná překážka, tyto subjekty se jednoznačně dopouští přestupku podle § 59a odst. 1 písm. b) ZSPO, čímž může být odpovědnému subjektu uložena pokuta až do 20 000 Kč. Opět je nutné připomenout úhradu vzniklých nákladů. Je to povinnost rodičů nebo jiné pověřené osoby včetně ústavního zařízení, které jsou legislativně příslušné, aby dítě přijaly. Pokud náklady uhrazeny nebudou, tato povinnost přechází na obecní úřad s rozšířenou působností, který náklady pro uhrazení po povinných osobách bude požadovat. Pokud povinnost nebude splněna, nastoupí soudní cesta vymáhání nákladů.⁸³

2.4.3 Sociálně-právní ochrana dětí ve zvláštních případech

Zákon o sociálně-právní ochraně deklaruje jednoznačně, že ochranu poskytovat se musí všem dětem bez jakýchkoli rozdílů, tedy i těm, které z různých důvodů nesplňují podmínky § 2 odst. 2 zákona. Jedná se o děti, které nemají na území ČR trvalý pobyt a jsou cizinci. Povinnost o děti se postarat ukládá ZSPO v § 2 odst. 3 a v § 37 zejména obecním úřadům a obecním úřadům obcí s rozšířenou působností. Povinností obecního úřadu je přijmout opatření na ochranu života a zdraví dítěte, které musí mít zajištěno uspokojování základních potřeb

⁸³ MPSV. *Poskytování sociálně-právní ochrany ve vztahu k cizině*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/poskytovani-socialne-pravni-ochrany-ve-vztahu-k-cizine>

v nejnútnejším rozsahu, zdravotní péči nevyjímaje. Zásadní podmínkou je, že dítěti musí být zajištěna jakákoli péče, v případě neplnění by zanedbání mohlo vážně ohrozit jeho život nebo další příznivý vývoj. Obecní úřad je povinen neprodleně informovat obecní úřad s rozšířenou působností, kterému náleží stejná povinnost k zajištění dítěte. Další opatření směřuje na zastupitelský úřad země, kterého je dítě státním příslušníkem včetně projednání způsobu spojení se všemi osobami, kterých se případ dotýká. ZSPO obsahuje opatření, která je obecní úřad s rozšířenou působností povinen vykonat.

2.4.4 Sociálně právní ochrana dětem

Sociálně-právní ochrana náleží bez ohledu na státní občanství všem dětem, které se nacházejí na území ČR. Podle § 2 odst. 2 zákona o SPO náleží sociálně-právní ochrana dítěti, které:

- má na území ČR trvalý pobyt,
- zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR dává povolení k trvalému pobytu dítěte nebo může být hlášeno k pobytu na území ČR po dobu nejméně 90 dnů,
- byl podán návrh na zahájení řízení o udělení mezinárodní ochrany na území ČR (tzn. o udělení azylu nebo doplňkové ochrany podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů,
- dítě je oprávněno na území ČR trvale pobývat, nebo
- nebo pobývá na území ČR s rodičem za podmínky, že rodič podal žádost o udělení oprávnění pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území ČR nebo využívá druhé možnosti a již pobývá na základě uděleného oprávnění k pobytu za účelem dočasné ochrany na území ČR, přičemž se musí řídit a respektovat podle zákona č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

Podmínky, které ČR legislativně definovala, jsou v plném souladu s legislativou mezinárodní. Navíc je také souladu s čl. 2 Úmluvy o právech dítěte. Článek deklaruje povinnost smluvních států, které se zavazují, že budou respektovat práva, které Úmluva stanovuje. To samozřejmě platí pro všechny děti, bez ohledu

na rasu, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu apod.

ČR dále legislativně definovala, že to, co bylo dosud uvedeno a platilo pro dítě s trvalým pobytem, platí také pro dítě s přechodným pobytem, které bude na území ČR pobývat ode dne hlášení alespoň po dobu 90 dnů, ale i dítě, které podalo návrh na zahájení řízení o udělení mezinárodní ochrany ve smyslu zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů. To platí také pro dítě, které má právo trvale pobývat na území ČR a také dítě, které je oprávněno na území ČR trvale pobývat ve smyslu § 87 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Při prostudování textů a podmínek týkající se možnosti pobývat pro děti cizinců na území ČR vláda přiznává, se řeší situace dětí cizinců, svěřených do náhradní výchovy rozhodnutím příslušného orgánu a za předpokladu, že alespoň jedna fyzická osoba, již je dítě svěřeno, je přihlášena k trvalému pobytu na území ČR nebo se na území ČR nachází ústav, ve kterém je dítě umístěno. Vedle těchto forem pobytu je to i pobyt na základě uděleného oprávnění k pobytu na základě dočasné ochrany nebo již jen uplatnění žádosti o udělení oprávnění k pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území ČR.⁸⁴

2.4.5 Návrh na nařízení předběžného opatření

Předběžná soudní opatření jsou vydávána velmi často. Důvod je zřejmý – je nutné ochránit dítě před nebezpečím, které by za určitých podmínek mohla vzniknout, pokud by předběžné opatření nebylo vydáno. S ohledem na ochranu dítěte, soud vydává většinou tzv. „rychlé“ opatření během 24 hodin, pokud je dítě v rodině v ohrožení života nebo zdraví. Také existuje tzv. „pomalé“ předběžné opatření, soud rozhodne během sedmi dnů. Ústavní soud poukázal na to, že i když se v řízení týkajícího se předběžného opatření neprovádí většinou dokazování s podmínkou, že budou účastníci řízení přítomni, soud vychází pouze z tvrzení navrhovatele. V tomto případě není dokazování za přítomnosti účastníků vyloučeno, zejména

⁸⁴ MPSV. *Systém sociálně právní ochrany dětí*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <http://www.ospod.cz/informace/obecne/system-socialne-pravni-ochrany-deti-v-cr/>

proto, že se jedná o nezletilou osobu. Celý proces je organizačně poměrně složitý. Soud potřebuje mnoho důkazů, proto je nutné slyšet dítě v řízeních o soudních opatřeních.⁸⁵

2.4.6 Návrh na ustanovení poručníka nebo opatrovníka dítěte

Připravenost ČR na situaci, že dítě ztratí z mnoha důvodů své rodiče a bude nutné se o jeho bezpečnost a zachování běžného života postarat, je kvalitní v rámci české i mezinárodní legislativy. Důležitou úlohu v tomto případě bude sehrávat poručník. Dle § 929 a § 930 odst. 3 je evidentní, že OSPOD může roli poručníka vykonávat ve dvou případech. Záleží na tom, jak se situace okolo dítěte, které zůstalo bez rodičů nebo bez osoby, která byla prozatímně pověřena péčí o ně, dále vyvíjet. Jednoznačně platí, že je nutné mít celkovou situaci dlouhodobě vyřešenou, aby kvalita péče o dítě, bez ohledu na jeho věk, neutrpěla. Než se uskuteční všechny povinné legislativní procesy, úlohu péče o dítě přebírá tzv. dočasný, zákonný veřejný poručník, který vykonává svou funkci do doby, než soud vyhledá a jmenuje poručníkem jinou vhodnou osobu. Jeho úkolem je dítěti zajistit plnohodnotnou ochranu jeho práv a zájmů po nezbytně dlouhou dobu. Veřejný poručník je v občanském zákoníku upraven především z důvodu zamezení nebezpečí z prodlení se jmenováním osobního poručníka dítěti soudem. Je nutné zdůraznit, že se nejedná o nepodstatnou funkci, ale zatím o přechodný stav ochrany práv a zájmů nezletilého. Veřejný poručník je prozatímní náhradou, než bude soudně vyřešen subjekt, který se bude o dítě definitivně starat jako poručník. Jedná se o plnohodnotné právní jednání bez omezení výkonu některých jeho práv či povinností oproti poručníkovi jmenovaného soudem.⁸⁶ Věra Novotná, spoluautorka komentáře k zákonu OSPOD, ve svém příspěvku uvedla několik příkladů rozhodnutí, kterým OSPOD jako veřejný poručník musí často čelit.⁸⁷

⁸⁵ MYKOLAJCYKOVÁ, Martina. *Marticipace dítěte – dítě středem zájmu # 13*. [online]. 11. 5. 2020. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.advokatniporadnabrno.cz/blog/detail/participace-ditete-dite-stredem-zajmu-13-105/>

⁸⁶ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012.

⁸⁷ NOVÁKOVÁ, Věra. Poručenství – nelehká úloha orgánů sociálně-právní ochrany. *Rodina a právo*, 2017, Roč. 19, č. 4, s. 1-5.

Druhá hlava, III. díl NOZ obsahuje pravidla definující, kdo se může stát poručníkem. Speciálně § 929 obsahuje legislativní záležitosti týkající se OSPOD v kontextu s péčí o dítě a poručníkem, Dále v § 930 odst. 3 upozorňuje na fyzickou osobu, která se může stát dle § 931 odst. 3 vhodnou osobou pro poručníka jako fyzické osoby. Nelze opomenout § 932 odst. 1, který definuje požadavky na charakterové vlastnosti poručníka. Do funkce poručníka může soud jmenovat i dvě osoby, zásadní podmínkou je, že to musí být manželé. Fidrncová dále upozorňuje na skutečnost, že v roli tzv. osobního poručníka, jmenovaného soudem v případě, že se soudu nedaří vyhledat vhodného člověka, který je prokazatelně způsobilý, ochotný funkci osobního poručníka převzít, často v této roli vystupuje OSPOD. Je nutné zdůraznit, že se jedná zásadně o tzv. hromadné poručenství⁸⁸.

2.4.7 Podání návrhu na ústavní péči

Ústavní výchova je v očích značné části veřejnosti chápána jako zařízení, do kterého jsou umístovány děti, které svým chováním a jednáním soustavně porušují pravidla lidského soužití. Do těchto ústavů jsou také zařazovány děti, které se neprojevily žádnými negativními jevy. Důvodem je, že nemají rodiče, nebo je mají, ale ti jsou neschopni své děti vychovávat. Takto by bylo možné vyjmenovat mnoho důvodů, proč jsou děti umístovány do výchovných ústavů. Není pochyb o tom, že umístění dítěte nebo dětí do ústavní výchovy je velkým zásahem do života rodiny.

Občanský zákoník § 971 odst. 1 uvádí důvody pro nařízení ústavní výchovy následovně:

- a) „vážné ohrožení výchovy, duševního, tělesného či rozumového stavu nebo vývoj dítěte,
- b) narušení výchovy duševního, tělesného či rozumového stavu nebo vývoj dítěte,
- c) rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit.“

⁸⁸ FIDRMOCOVÁ, Anna. *Poručenství a jiné formy péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer. e-kniha., s. 4-5.

Mnohaleté statistické údaje shromažďující důvody, proč se děti musí umisťovat do výchovných ústavů a potvrzují, že mezi hlavními důvody je zanedbání péče rodičů o jejich děti. Většinou se jedná o rodiče, kteří požívají nadměrně alkoholické nápoje, hodně času věnují gamblerství apod. Rodiče jsou nedůslední při trvání na řádné docházce do školy, větším dětem tolerují drogy, alkohol. Je logické, že při takto zjištěných, a navíc se stále opakujících negativních jevech, soud nařídí pro děti ústavní výchovu.⁸⁹ Jak již bylo uvedeno, rodiče selhávají především v kvalitě výchovy. Je proto oprávněným zásahem soudu naříditi rodičům ústavní výchovu jejich dětí. Ústavní soud svým rozhodnutím nařídil výchovu v ústavu, který tak bude plnit na základě legislativního rozhodnutí funkci preventivní,⁹⁰ která bude mít od počátku významný vliv na děti. Úkolem ústavu bude, aby si děti po získání zkušeností v době pobytu v tomto zařízení uvědomily, že mají nárok na skutečně lepší život u svých rodičů, než jaký jim dosud rodiče poskytovali. Hrušáková a kol. zdůraznili, že narušení výchovy dětí bez ohledu na jejich věk je závažným zanedbáním péče o dítě, protože dochází k narušení tělesného a duševního stavu dítěte. Proto autoři považují postup soudů, které se rozhodly odsouhlasit ústavní výchovu jako efektivní nápravnou funkci.⁹¹ Další funkcí, která má souvislost s nařízením ústavní výchovy je funkce výchovná (zde § 971, odst. 1 NOZ). Týká se situace rodičů, kteří z různých důvodů nemohou péči o děti zajistit. Důvody mohou být různé, např. nemoc některého z rodičů, probíhající výkon testu odnětí svobody, k tomu se přidružující fakt, že rodiče nejsou sami schopni zajistit jinou osobu pro péči o své děti. Je nutné zmínit další požadavek vycházející z § 971 odst. 3 NOZ.

Tím je otázka přechodné doby o péči pro děti. Rodiče v tomto případě mohou využít paragraf k tomu, aby své děti svěřili na výchovu do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na přechodnou dobu. Ta je stanovena na dobu ne delší než šest měsíců. Ústavní výchovu ale lze naříditi na dobu maximálně tří let, jedná se o dobu zákonnou (§ 972, odst. 1 NOZ). Pokud tedy z maximální doby tří

⁸⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. (ed). *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655-975). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 815 a násl.

⁹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. (ed). Tamtéž, s. 1300-1301.

⁹¹ Tamtéž, s. 1307.

let, byla ústavní výchova určena soudem pouze na dobu jednoho roku a v průběhu doby se ukáže, že za tu dobu nesplnil pobyt v ústavu očekávání, je možné dobu v něm strávenou dále na základě nového soudního rozhodnutí prodloužit, ale vždy s podmínkou, že nesmí být překročena celková doba pobytu tří let. Pokud soud zjistí, že pominuly důvody pro zrušení ústavní péče, popř. že bylo odborným šetřením zjištěno, že je možné zajistit dítěti jinou péči, soud stávající ústavní výchovu zruší s tím, že je povinen rozhodnout na základě konkrétních zjištění o tom, kterému subjektu bude do příštího období dítě svěřeno do péče.⁹² Dle § 973 je příslušný soud povinen si vyžádat „zprávy příslušného orgánu SPOD, opatřit si vyjádření názoru dítěte, je-li dítě schopno si jej vytvořit a sdělit poté, co jej soud s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost, řádně poučí a následně vyzve rodiče dítěte k vyjádření jeho stanoviska.“⁹³ Součástí řešení ústavní výchovy je také řešení vyživovací povinnosti, která umístěním dítěte do výchovného ústavu nezanikla. Po svém rozhodnutí je soud povinen rozhodnout o její výši, protože došlo ke změně poměrů.⁹⁴ Rozhodnutím soudu výživné náleží výchovnému ústavu, ve kterém bude dítě po určené období trvale žít.⁹⁵

2.4.8 Zprostředkování umístění v azylových zařízeních⁹⁶

Mnohaleté zkušenosti žen z konkrétních životních situací dosvědčují, že jsou to právě ony, kdo se nejvíce potýká zejména s domácím násilím, které často končí nuceným odchodem ze společné domácnosti společně s dětmi. Ženy se nečekaně ocitují doslova na ulici a hledají řešení, na které často neznají odpověď. Zejména díky médiím a internetu mají lidé dostatek informací, ke komu se obrátit o pomoc při řešení vlastní životní situace. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách řadí azylový dům mezi služby preventivní, tzn. s cílem předcházet sociálnímu vyloučení a bezdomovectví. Azylová zařízení jsou pro mnohé matky s dětmi

⁹² dle § 972 odst. 2 NOZ.

⁹³ Dle § 973 NOZ

⁹⁴ Dle § 975 NOZ

⁹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. (ed). *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655-975). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1327.

⁹⁶ MPSV. *Poskytování sociálně-právní ochrany ve vztahu k cizině*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/poskytovani-socialne-pravni-ochrany-ve-vztahu-k-cizine>

doslova záchranou. Azylové ubytování jim zajišťuje přístřeší, které se podobá klasickému způsobu ubytování. Podmínkou je dodržení všech podmínek, které jsou pro tento způsob bydlení jednoznačně formulovány. Způsob bydlení, který je v azylových domech poskytován, pomáhá k tomu, aby se uživatelé postupně mohli připravovat na návrat do běžného života.⁹⁷ Azylové domy pro matky s dětmi nabízí služby pobytové, které zahrnují ubytování, poskytnutí základních hygienických potřeb, případně i stravy, zejména služby sociálně-právní poradenství. Podrobně veškeré služby obsahuje vyhláška o sociálních službách.⁹⁸

2.5 Pravomoci a kompetence obecních úřadů k ochraně dětí

Zákon o SPOD deklaruje oznamovací povinnost mezi orgány SPOD. Ty mají povinnost vzájemně si informovat o všech otázkách, které je nutné řešit pro ochranu dětí. Povinnost se dotýká také komise pro sociálně-právní ochranu dětí a poradních sborů. Jedná se o evidenci ze spisové dokumentace, které vedou v rozsahu, který je pro tyto orgány nezbytný.

Obecní úřad na vyžádání musí podat soudu zprávy o poměrech dítěte, kterého se případ týká a u něhož soud vydal výchovné opatření, tj. omezení, napomenutí, nutnost dohledu. V tomto případě je obecní úřad oprávněn rozhodnout, které výchovné opatření bude uděleno. V případě, že obecní úřad nerozhodne, rozhodnutí je povinen učinit soud, který si ale vyžádá zprávu o poměrech dítěte v rodině. Povinností obecního úřadu je dále doporučit soudu osobu, která bude vhodná stát se poručníkem. Své doporučení musí podat prostřednictvím obecního úřadu s rozšířenou působností. Zároveň musí podat zprávu o poměrech dítěte, u kterého byla v rodině uložena podle zákona ochranná výchova.⁹⁹ Obecní úřad obce s rozšířenou působností na vyžádání soudu je povinen podat zprávu o poměrech dítěte, u něhož rozhodl soud o výchovném opatření. Stejná povinnost je mu určena ve vztahu k obecnímu úřadu. Soud má na výběr, zda požádá obecní úřad nebo obecní úřad obce s rozšířenou působností tuto zprávu. Dále je povinen podávat státnímu zastupitelství zprávy o poměrech dítěte, v případě, když státní

⁹⁷ MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 323-324.

⁹⁸ Zákon č. 108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách v aktuálním znění, § 22.

⁹⁹ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, o. p. s. 2007, upraveno 2013, s. 15.

zastupitelství vede řízení týkající se dítěte podle zákona.¹⁰⁰ Je povinen poskytnout krajskému úřadu a ministerstvu spisovou dokumentaci vedenou o konkrétních dětech včetně zobecněné informace a také celkové údaje, které získá obecní úřad při své činnosti. Obecní úřad obce s rozšířenou působností je oprávněn poskytnout pověřené osobě údaje potřebné pro zajištění její činnosti.

2.6 Náležitosti řízení v péči o dítě

Náležitostí řízení o střídavé péči o dítě nebo o děti má svá legislativní pravidla. Občanský zákoník¹⁰¹ stanoví, že soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče obou rodičů, případně do péče jiné osoby než rodiče. Jsou legislativně rozlišovány tři základní typy péče: výlučná, střídavá a společná. V následující kapitole budou zpracovány postupně všechny typy, počínaje péčí jednoho z rodičů, do společné péče obou rodičů, péče k jiné osobě. Největší pozornost bude věnována střídavé péči.

Problematikou se zabývala také Tomešová, která prezentovala svůj názor v tom smyslu, že za nejlepší řešení považuje péči společnou. Argumentačně to odůvodnila tím, že je to režim podrobněji neupravený, založený na předpokladu, že rodiče jsou schopni se dohodnout na záležitostech, které se týkají jejich nezletilého dítěte. Zároveň ale připomíná, že tato péče je poměrně rozšířená u nesezdaných párů, jejich cesty se rozešly, ale zvládly nastavit pravidla svého dítěte mezi sebou tak, že není potřeba zásah soudu. Dále doplňuje, že mnoho párů není schopno dohody ohledně dítěte dosáhnout bez autoritativního rozhodnutí soudu. To vede k tomu, že se vytvářejí dvě strany sporu – ta, která musí výlučně hradit výživné a ta, která je naopak oprávněna rozhodovat o úhradách potřeb dítěte. Na situaci Tomešová reaguje slovy, že „Ve výsledku je tak rozhodování o „péči“ ve svém výsledku převážně rozhodnutím nikoli o péči, ale o průběžné správě jmění dítěte spočívajícího v běžném výživném.“ Lze tak vymezit dvě skupiny rozvedených rodičů.

¹⁰⁰ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (soudnictví ve věcech mládeže).

¹⁰¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Ti, kdo jsou srozuměni s dohodou a bez problémů platí výživné a ti, kteří nechtějí akceptovat, že výživné na dítě jsou povinni platit. O této složité situaci svědčí každoročně tisíce soudních sporů v České republice.¹⁰² Řezníček a Hejná věnovali pozor třetí možnosti, tj. společné péči. Po zrušení zákona o rodině, ve kterém je v § 26 odst. 2 deklarováno, že pokud jsou oba rodiče způsobilí vychovávat, čímž potvrzují, že mají o výchovu zájem, potom soud po projednání případu může rozhodnout, že dítě je možné svěřit do společné, ale také do střídavé výchovy obou rodičů za podmínky, že jejich společné jednání bude v zájmu dítěte, což umožní lépe zajišťovat jeho potřeby.¹⁰³ Po zrušení účinnosti zákona k 1. 1. 2014 zákon nahradil nový občanský zákoník, konkrétně § 907 občanského zákoníku.¹⁰⁴ V občanském zákoníku je jednoznačně uvedeno, že závisí na rozhodnutí soudu, který konkrétní případ projednává. Soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče; soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Má-li být dítě svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili.“ Oproti předchozí právní úpravě je patrný rozdíl co do podmínek svěřeni dítěte do společné péče, k němuž je nově výslovně vyžadován souhlas obou rodičů. S ohledem na výrazný posun v otázce střídavé péče a řadu soudních rozhodnutí, která kladou důraz především na právo dítěte na péči obou rodičů, je zjevné, že je společná péče rodičů prokazatelně ve zřejmém zájmu nezletilého dítěte, neboť je to právě institut společné péče, který zajistí, aby bylo právo dítěte na péči obou rodičů rovnocenně a plnohodnotně naplněno.

3 Možnosti rozhodnutí péče o dítě

Obsahem kapitoly jsou jednotlivé typy péče o děti, které pomoc ze strany státu potřebují. Střídavá péče je z této kapitoly vyčleněna a bude se jí zabývat samostatná kapitola. Ustanovení § 907 odst. 1 občanského zákoníku deklaruje, že soud svým rozhodnutím může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do

¹⁰² TOMEŠOVÁ, Jana. *Úvaha o hranici mezi střídavou a výlučnou péčí o nezletilé dítě*. [online]. 25. 6. 2019. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/ht-uvaha-o-hranici-mezi-stridavou-a-vylucnou-peci-o-nezletile-dite>

¹⁰³ Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, § 26 odst. 2.

¹⁰⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

střídavé péče, nebo do společné péče. Soud také může svěřit dítě do péče jiné osoby, než jsou rodiče. To platí v případě, že rodiče, je-li to potřebné, takto postupují v zájmu dítěte, ale musí s tím písemně souhlasit.¹⁰⁵

3.1 Výlučná péče jednoho z rodičů

Při úpravě styku s dětmi ze strany rodičů často dochází k různým sporům, protože ani jedna ze zúčastněných stran není ochotna dát přednost straně druhé. Naopak, v naprosté většině případů obě hledají důvody a záminky, jak co nejvíce druhé straně sporu situaci zkomplikovat. Odborníci, kteří se problematikou při pomoci při rozhodování zabývají, kdo bude mít dítě ve výlučné péči, setkávají velmi často až s neuvěřitelnými argumenty obou stran, proč právě ta nebo ona strana má, nebo nemá, přednosti, schopnosti apod. vychovávat společné dítě. V často velmi nekompromisními „boji“ nechtějí ani připustit, že jsou správné argumenty, které jim sociální pracovníci předkládají. Neobstojí ani argument, že svěřením dětí do výlučné péče jednoho z rodičů v žádném případě neznamená, že druhý z rodičů by byl zbaven či omezen na svých rodičovských právech“. Mnozí rodiče si to často mylně myslí a uvedené se pak stává překážkou pro uzavření dohody rodičů o úpravě poměrů nezletilých dětí. Cizlová uvádí informace, jaký je možný způsob dohody mezi rodiči v případě výlučné péče jednoho z rodičů. Je zachována rovnost rodičovských práv obou rodičů. Styk nemusí být soudně upraven. Druhý rodič má stále právo rozhodovat o nejdůležitějších záležitostech nezletilého dítěte. Příkladem je možnost výběru předškolního zařízení, výběr školy, rozhodovat také o bydlišti nezletilého dítěte apod. Styk není ve většině případů upravován, pokud jsou rodiče schopni se na styku nezletilých dětí s druhým rodičem bez sebemenších obtíží dohodnout.

Rozumní rodiče, kterým jde skutečně o hezký život dítěte bez jakýchkoli stresů, vycházejí si vzájemně vstříc, dávají přednost přáním nezletilého dítěte. Rodiče se v podstatě shodnou, že styk není nutné upravovat. To se týká také termínů prázdninových, u kterých se v praxi často objevují nekompromisní boje mezi

¹⁰⁵ ŘEZNÍČEK, David a Alena HEJNÁ. *Společná péče po rozchodu rodičů*. [online]. 3. 12. 2017. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/spolecna-pece-o-dite-po-rozchodu-rodicu-104923.html>

rodiči. Vycházejí si vzájemně vstříc, dávají přednost přáním nezletilého dítěte apod. Standardní styk je stanoven druhému rodiči soudem v rozsahu jedenkrát za 14 dní, ve většině případů od pátku do neděle a v druhém týdnu například jedno odpoledne. Styk je ve většině případů stanoven u nezletilých dětí velmi nízkého věku, kde je ještě vysoká fixace na matku.¹⁰⁶ Platí, že dítě, které je v péči jen jednoho rodiče, má právo stýkat se s druhým rodičem v rozsahu, který respektuje zájem dítěte. To stejné platí opačně, rodič má právo stýkat se s dítětem. Výjimkou je pouze změna určená soudem, který kontakt omezí nebo zakáže.¹⁰⁷

3.2 Výkon rozhodnutí o péči o nezletilé

Rozhodovat, jak bude řešena péče o nezletilé děti, není nikdy lehkou záležitostí. Legislativa je jasná a neměnná, ale diskutovat o ní lze, jak množství soudních případů dokazuje, téměř donekonečna. Zásadní problém je, že každý z rodičů se domnívá, že jeho názor je zásadně pouze ten správný. Advokáti i soudci by mohli uvádět stovky příkladů. Legislativa je právním faktorem, o němž lze diskutovat, ale všichni účastníci diskuse musí respektovat právo. V případě právní úpravy výkonu rozhodnutí o péči o nezletilé děti, je podrobně definována v § 500-510 zákona o zvláštních řízeních soudních.

Z nich musí soud vycházet, a to:

- „Z výzvy ke splnění povinnosti;
- Ze žádosti adresované orgánu sociálně-právní ochrany dětí;
- Z nařízení výkonu rozhodnutí ukládáním pokut;
- Z přijetí dalších opatření podle § 503 ZŘS;
- Z nařízení výkonu rozhodnutí odnětím dítěte podle § 504 ZŘS.“¹⁰⁸

Jedná se o ustanovení, která jsou z pohledu znalostí rodičů neznámá, takže jejich advokáti mají za povinnost jim jednotlivá ustanovení vysvětlit. Nejčastěji se lze setkávat se spory rodičů o to, jakým způsobem bude dítě předáváno do péče

¹⁰⁶ CÍZLOVÁ, Denisa. *Výlučná péče jednoho z rodičů*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://muj-pravnik.cz/vylucna-pece-jednoho-rodicu/>

¹⁰⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 888 odst. 1

¹⁰⁸ NEVRKLA, Luboš. *Výkon rozhodnutí o péči o nezletilé děti ukládáním pokut*. [online]. 3. 5. 2016. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z <https://www.epravo.cz/top/clanky/vykon-rozhodnuti-o-peci-o-nezletile-deti-ukladanim-pokut-101334.html>

druhému z rodičů. V tomto případě dochází k velmi tvrdým sporům, dohadům, hádkám, nejkřiklavější případy končí i vzájemným napadáním, o to horším, když se jedná o vyhocené situace před dítětem. Celý spor zpravidla končí u soudu, který vydává soudní výzvu, aby rodič splnil svoji povinnosti a předal dítě druhému rodiči. Zároveň je viník upozorněn soudem na následky v případě, že nebude plnit soudem stanovené povinnosti. Může být soudem uložena pokuta, krajním řešením při neustálém porušování dohod je odnětí dítěte.

3.3 Další možnosti soudu

Při soustavném nedodržování povinností jedním z rodičů soud může např. požádat příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, pod který rodina místně přísluší, aby učinil opatření, na jehož základě povinný rodič bude dobrovolně plnit soudní rozhodnutí nebo soudem schválené dohody. Provinilý rodič si musí uvědomit, že při případném nesplnění své povinnosti by musel soud nařídit výkon rozhodnutí. Seznam opatření vůči rodiči, který nedodrжуje prokazatelně své povinnosti je poměrně dlouhý. Druhou možností je uložení pokuty v případě, že jeden z rodičů prokazatelně neplní své povinnosti dané legislativou, tzn, např. neplnění schválené dohody péče o dítě, při neplnění úpravy styku s dítětem, velmi často také velmi negativní praktiku, kterou je nevrácení dítěte druhému z rodičů. V tomto případě hrozí provinilci pokuta až do výše 50 tisíc korun (tato částka nesmí být překročena). Není bez zajímavosti, že pokuta může být provinilci uložena opakovaně, ale pouze za předpokladu, že nová pokuta splní svůj účel.

Tím ale výčet možností nekončí. Např. § 503 zákona o zvláštních řízeních soudních dává soudům další možnosti. Opět platí, že to musí být v případech, že bude soud přesvědčen o účelnosti a efektivitě takového postupu. Jedná se o následující varianty:

- „nařídit první setkání s mediátorem v rozsahu 3 hodin;
- stanovit plán navykacího režimu (aby byl umožněn postupný kontakt dítěte s osobou oprávněnou ke styku s ním);
- rozhodnout o uložení povinnosti vykonávat styk pod dohledem orgánu sociálně-právní ochrany dětí, nebo

- nařídít povinnému setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie.¹⁰⁹

Ze soudní praxe je známo velké množství případů, kdy spory rozvedených rodičů vedou často až k absurdnímu řešení. Tvrzení platí pro obě strany sporu. Pro soudy ale jednoznačné je, že strana, která nesplnila své povinnosti uložené soudem, musí počítat s tím, že bude v mezích zákona potrestána. Krajním řešením je výkon rozhodnutí odnětí dítěte proti tomu z rodičů, u koho podle vzájemné dohody dítě nemá být. Naopak, má být předáno rodiči, kterému bylo dle dohody svěřeno. Nebo má být navráceno tomu, komu rozhodnutí nebo dohoda přiznávají právo na styk s dítětem po omezenou dobu. Ve vyjmenovaném postupu se jedná o časově omezený styk s dítětem. Takovéto omezení lze nařídít pouze v ojedinělých případech.¹¹⁰

4 Střídavá péče

4.1 Zájem dítěte především

O střídavé péči se v ČR začíná ve veřejnosti hovořit od roku 1998, na základě novely č. 91/98 zákona č. 94/1963 Sb., § 26 odst. 2 bylo deklarováno: „Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.¹¹¹ Tato novela nepoužívala pojem „střídavá péče“, ale pojem „střídavá výchova“.

Střídavá péče je natolik projednávaná a diskutována péče, že se stala často projednávaným tématem ústavního soudu, který posuzoval ústavnost řízení o svěřeni dítěte do výchovy rodičů, ale také hledisko interpretace střídavé péče jako takové. Zahrnoval také podrobnou interpretaci zákona o rodině. Při té příležitosti Ústavní soud vymezil zásady minimalizace, tj. sebeomezení Ústavního soudu při

¹⁰⁹ NEVRKLA, Luboš. *Výkon rozhodnutí o péči o nezletilé děti ukládáním pokut*. [online]. 3. 5. 2016. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z <https://www.epravo.cz/top/clanky/vykon-rozhodnuti-o-peci-o-nezletile-deti-ukladanim-pokut-101334.html>

¹¹⁰ NEVRKLA, Luboš. tamtéž

¹¹¹ Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině

zásahu o rozhodování obecných soudů. Velmi poučný je závěr jednoho z nálezů Ústavního soudu, který apeloval na rodiče, „aby se v zájmu dětí co nejvíce snažili, aby děti rozpad jejich vztahu pocítili co nejméně a nepřenášeli své neshody na děti či aby rodiče opustili své egoistické, mnohdy dokonce nízké „zájmy“ (například v podobě přinášení příjemných vnitřních pocitů trýznění druhého rodiče skrze vlastní dítě).“¹¹² Hofmannová v této souvislosti uvedla, že Ústavní soud konstatoval, že překážkou pro střídavou péči o děti není školní docházka nebo velké vzdálenosti mezi bydlišti rodičů, ani zájem dítěte na stabilním výchovném prostředí nelze považovat za překážku pro rozhodnutí o střídavé výchově. Překážkou je „zásada soudů, podle níž je svěřením do střídavé péče pravidlem, zatímco ostatní způsoby jsou výjimkami, které je nutné z hlediska dítěte prokázat.“¹¹³

Při vyslovení pojmu střídavá péče si většina lidí zjednodušeně představí partnery, kteří spolu žili několik let a při rozchodu se bez potíží dohodli na tom, jak se budou o své dítě nebo děti starat, aniž by si dělali tzv. naschvály, které by musely končit u nepříjemných soudních stání. Rodiče by se pravidelně střídali při péči o děti v předem stanovené konkrétní době, bez ohledu na to, kde se nachází nové bydliště každého z rodičů. Dětem rodiče vysvětlí, proč se rozešli. Nutné je jednoduchou formou dětem vysvětlit důvody s tím, že děti ubezpečí, ale že zůstali nadále přáteli apod. Zároveň je ubezpečí, že jsou stále oba, tatínek i maminka, jejich rodiči a budou se o ně společně starat. Zejména v tomto období je nutná neustálá vzájemná komunikace zahrnující společnou péči o děti. Musí zahrnovat jednoznačně všechny individuální potřeby dětí, zejména stabilitu vzdělávání, aby nadále přetrvávaly vztahy s jejich kamarády, na které byly zvyklé. Zájem dítěte musí být pro oba rodiče prvořadým úkolem. Rozpad manželství by se neměl stát mezníkem ke zhoršení výchovy a zájmu o společné děti. Již z popisu, co by mělo zůstat zachováno a nadále rozvíjeno vyplývá, že vše deklarované vyžaduje kvalitní komunikaci zejména mezi rodiči včetně zachování kvalitní péče o děti.

¹¹² Nález sp. zn. I. ÚS 266/10, shodně též nález sp. zn. I. ÚS 2661/10 ze dne 2. 11. 2010.

¹¹³ HOFMANNOVÁ, Helena. *Střídavá péče v perspektivě judikátů Ústavního soudu. Analýza v rámci projektu „Kodifikace právní úpravy podpory rodin, náhradní rodinné péče a systému péče o ohrožené děti“*. Praha: MPSV, 2015.

Podstatné ale také je, aby si rodiče uvědomili, že děti mají potřebu se pravidelně stýkat se svými kamarády. Zejména malé děti nechápou otázky finanční, posuzují rodiče podle toho, co jim mohou po rozvodu rodičů dopřát. Zejména starší děti si po krátké době uvědomí, že tatínek nebo maminka mají, z pohledu dětí, více peněz, tak jim mohou také více věcí podle jejich přání koupit. Poznají, který z rodičů se má lépe. Soudní statistiky dokladují, že po rozvodu rodičů převažuje u dětí péče výlučná, zpravidla jsou děti v péči matky, zatímco soudy doporučují péči střídavou.

Z praktického života. Život ne vždy je snadný a jednoduchý. V manželství, které, tak jako jiná manželství, zpočátku vypadalo spokojené, šťastné. Předem byla dohodnuta pravidla, jak si představují život s dětmi a péče o ně. Že by přicházel někdy do úvahy rozvod, to bylo nemožné. A přesto se tak stalo. Není v tomto případě nutné prezentovat, proč, co se stalo. Podstatné bylo, že se začal bortit vysněný svět, ve kterém se objevovaly hádky, zpočátku malicherné, později získaly sílu. Začaly rozhovory o nutnosti rozvodu. To by problém nebyl, ale co s dítětem, je mu teprve šest let. Po konzultaci s právníkem obdrželi informaci, že podmínky k rozvodu splnili. V manželství žili sedm let (podmínkou je nejméně jeden rok společného života). Manželé se po několika diskusích dohodli na úpravě svých majetkových poměrů, bydlení, na výživném pro dobu rozvodu (diskuse byla velmi emotivní). Následovala dohoda úpravě poměrů společného dítěte pro dobu po rozvodu, soud dohodu schválil.

Frenclová ve své právní analýze konstatovala, že je jako prvořadé určení, jaká forma péče o děti bude uplatněna. Pokud bude oboustranně dohodnuta péče střídavá, již se nehovoří o styku, protože o děti pečují oba rodiče. Žádné zákonné ustanovení neobsahuje pravidla pro volbu konkrétního modelu. Důležité je brát do úvahy občanský zákoník,¹¹⁴ aby bylo možné natavit pevná kritéria daná mj. „osobností dítěte, zázemím rodičů, věkem dítěte, ale i citovými vazbami k sourozencům, prarodičům, a popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným

¹¹⁴ Zákon č. 89/5012 Sb., Zákon občanský zákoník

osobám“.¹¹⁵ V souvislosti se střídavou péčí se mnohdy diskutuje také nad problematiku výlučné péče, která je často chápána jako péče s rozdílnou úpravou na straně jedné, zatímco na straně druhé jiní právníci hovoří o tom, že se nejedná o příliš rozdílné formy úpravy. „Výlučná péče může být dokonce, co se týče rozsahu vymezení styku, alternativou střídavé péče, a to ve své podobě s širokým rozsahem styku.“¹¹⁶ Podle rozhodnutí Ústavního soudu je střídavá péče obou rodičů pravidlem v případě, že“ oba průběžně projevují upřímný zájem o svěřením dítěte do své péče a kdy oba rodiče naplňují posuzovaná kritéria v zásadě stejnou měrou, označováno za přelomové, není tak jednosměrným, jak ho někteří rodiče mohou vnímat“.¹¹⁷

Franclová upozorňuje na skutečnost, že nelze závěr zobecnovat, když nejsou známa konkrétní kritéria jednotlivých soudních sporů obou stran, tedy rodičů. Přitom dodala, že střídavá péče jednoznačně přihlíží k zaručeným právům rodičů a jejich dítěte.¹¹⁸ Uvedla další závěry Ústavního soudu, který uvedl, že vhodnost střídavé péče je nutné posuzovat případ od případu. Každém případě je rozhodujícím faktorem, zda uspořádání vztahů lze označit za nejvíce odpovídající prioritnímu zájmu dítěte.¹¹⁹ Střídavá péče a rozsah styku je neustále v popředí pozornosti zájmů zejména rodičů, kteří se, i přes závěry soudu, nemohou vzájemně dohodnout na dobrých pravidlech v péči o děti, aby to oběma stranám v rámci zájmu dětí vyhovovalo.

Týká se to zejména rozhodování o záležitostech, které jsou pro dítě významné. Proto je povinností rodičů, bez ohledu na skutečnost, který z rodičů má dítě v péči a druhý je oprávněn pouze ke styku. Pokud dojde po vzájemné výměně dalších názorů k tomu, že jeden z rodičů bude vyloučen z rozhodování o důležitých

¹¹⁵ FRENCOVÁ, Adéla. *Přehled modelů styku a modelů střídání v péči o dítě*. [online]. 10. 1. 2019. 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/prehled-modelu-styku-a-modelu-stridani-v-peci-o-dite>

¹¹⁶ FRENCOVÁ, Adéla. Tamtéž.

¹¹⁷ Nález Ústavního soudu *sp. zn. I. ÚS 2482/13-1* ze dne 26. 5. 2014.

¹¹⁸ FRENCOVÁ, Adéla. *Přehled modelů styku a modelů střídání v péči o dítě*. [online]. 10. 1. 2019. 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/prehled-modelu-styku-a-modelu-stridani-v-peci-o-dite>

¹¹⁹ Usnesení Ústavního soudu *sp. zn. IV. ÚS 2458/18* ze dne 5. 11. 2018.

záležitostech, bude muset rozhodovat soud na návrh vyloučeného rodiče.

Pokud soud rozhodne a nastaví široce styk rodiče s dítětem, které je ve výlučné péči druhého rodiče, musí rodiče akceptovat, že téměř všechna rodičovská práva a povinnosti oběma rodičům zůstávají plně zachována. Ale jeden podstatný rozdíl zde je. Týká se vyživovací povinnosti rodičů k dítěti. Zatímco v případě střídavé péče obou rodičů, kdy se vyživovací povinnost k dítěti, po důkladném zhodnocení jejich možností, schopností a majetkových poměrů, zpravidla stanoví oběma rodičům, se při svěřením dítěte do výlučné péče jednoho rodiče a stanovení širokého styku druhému rodiči, vyživovací povinnost stanoví pouze a jen rodiči oprávněnému ke styku.¹²⁰

Pro představu o výživném se často vychází z tabulky MPSV nazvané: „Doporučená výchozí rozmezí pro stanovení výše výživného za účelem sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na nezaopatřené děti“. Tabulka není a ani nemůže být zcela přesná, je nutné ji považovat za orientační. Důvodem je, že vychází pouze z věku dítěte a výše příjmu povinného rodiče. Přitom ale je logické, že v takovýchto případech jiné faktory, např. jakou měrou rodič, který má soudní oprávnění k širokému styku s dítětem, o své dítě osobně pečuje a jak se na zajištění jeho potřeb sám aktivně podílí. Na tento fakt upozorňují také konkrétní ustanovení § 9 odst. 2) občanského zákoníku.¹²¹ Záleží na dohodě rodičů, jakým způsobem budou řešit své styky s dětmi a střídání se při dopředu dohodnutých termínech. Nutné je jednoznačně brát ohled na to, aby oba rodiče měli stejná práva v kontextu s právem na styk. Rodič, který o dítě nepečuje, se s dítětem zpravidla setkává na jiném místě, než je bydliště nepečujícího rodiče. Délka trvání vzájemného kontaktu musí vycházet z potřeb dítěte a také z jeho osobních zájmů.

Praxe je zpravidla taková, že rodič má oprávnění vidět své dítě každý druhý víkend. Po vzájemné dohodě s druhým rodičem dítěte, lze přidat další dny

¹²⁰ ŘEZNÍČEK, David a Alena HEJNÁ. *Společná péče po rozchodu rodičů*. [online]. 3. 12. 2017. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/spolecna-pece-o-dite-po-rozchodu-rodicu-104923.html>

¹²¹ ŘEZNÍČEK, David a Alena HEJNÁ. *Společná péče po rozchodu rodičů*. [online]. 3. 12. 2017. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/spolecna-pece-o-dite-po-rozchodu-rodicu-104923.html>

v týdnu. Zákon definuje, že každý rodič má právo podílet se na vzdělávání svých dětí, na přípravě do školy a vyučovací hodiny. Z tohoto důvodu je nutné vyhovět i nepečujícímu rodiči. Proto má být styk stanoven v co nejširší možné míře. Záleží na dalších vzájemných dohodách, které ale musí být skutečně dodržovány. Možností jsou také dohody o stanovení prázdninových režimů styku, zejména hlavních prázdnin, vánočních, jarních a jiných.¹²² Není možné situaci nezletilého dítěte a jeho rodičů podřadit pod různé definované modelové situace. Vždy záleží na tom, jak si obě strany, matka i otec zohlední konkrétní aktivity v kontextu se zájmem dítěte.¹²³

4.2 Výhody a úskalí střídavé péče

Mnohé zkušenosti nasvědčují, že společná a střídavá péče jako typy porozvodové výchovy pomáhají udržet blízký citový vztah dětí s oběma rodiči. Pro rodiče to znamená. Že jsou jim tímto způsobem zachována a zajištěna jejich rodičovská práva a mohou se aktivně podílet na výchově dítěte, rozhodovat v důležitých záležitostech, které se týkají jejich dětí. Střídavá péče, na které se rodiče dohodnou, je velkou výhodou pro zachování rodiny, i když rodiče zpravidla žijí odděleně. Mnohdy v jiných městech nebo dokonce krajích ČR. Jak se budou děti se svými rodiči stýkat, záleží na dohodě. Mnohé statistiky celostátního významu potvrzují, že se dítě u každého z rodičů střídá nejčastěji po týdnu, nebo po dvou týdnech. Z tohoto pohledu se tento druh péče o děti jeví jako plně vyhovující. Často se také mluví o kompromisním řešení. Podle některých právníků, „střídavou péči může soud nařídit i přes nesouhlas jednoho z rodičů, případně o ni může rozhodnout i bez souhlasu rodičů. Soud se má řídit nejlepším zájmem dítěte. Při rozhodování bere soud v potaz vztah dítěte ke každému z rodičů, výchovné schopnosti a výchovný styl rodičů, předpoklady zajištění dobrého vývoje dítěte, schopnost rodičů se na výchově dohodnout.“¹²⁴

¹²² WESTPHALOVÁ, Lenka. § 888 [Právo dítěte stýkat se s rodičem, právo rodiče stýkat se s dítětem a podmínky styku stanovené soudem]. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. (ed). *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655-975). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-530-9, s. 815 a násl

¹²³ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 363/03 ze dne 20. 1. 2005.

¹²⁴ STEIGNEROVÁ, Magdalena. *Porozvodová péče o děti, aneb je střídavá péče vždy ideální řešení?* [online]. 22. 7. 2020. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/aktualne/porozvodova-pece-o-deti-aneb-je-stridava-pece-vzdy-idealni-reseni-111526.html>

Odborníci upozorňují na další závažný fakt. Mnoho praktických zkušeností ze života rodin, které fungují, na základě střídavé péče dokladuje, že pokud soud péči nařídí jako povinnou, zpravidla nefunguje optimálně. Výsledkem potom určitě bude, že střídavá péče nebude funkční ani pro děti. Rogaloweiczová uvádí, že je „bezpodmínečně nutné, aby oba rodiče se střídavou péčí souhlasili a v zájmu dítěte se dokázali oprostít od vlastního konfliktu. V tomto okamžiku musí nastat období tzv. klidu, kdy rodiče začnou komunikovat, a to velmi efektivně a vstřícně.“ Zároveň se optimálně dohodnou na všech potřebných záležitostech, a protože vždy je nutné dbát na životy a potřeby společných dětí bez ohledu na to, zda jeden z rodičů souhlasí anebo ne. Jednoznačně platí, že děti jsou prioritou a jejich potřeby mají přednost. Autorka zároveň důrazně upozorňuje na skutečnost, že stejný požadavek musí být směřován na děti, stejná pravidla odpovědnosti musí platit i pro ně.¹²⁵ Preus ve svém příspěvku na téma střídavé péče se zamýšlí nad tím, zda střídavá péče je na první pohled ideálním řešením. Sám si odpovídá, že ano, ale na první pohled, protože ne v každém případě je to řešení nejvhodnější. Základní a také největší překážkou je vzdálenost bydlišť obou rodičů. Uvádí ne zrovna typický příklad, ale takových případů je podle jeho názoru mnoho. Děti například každých 14 dní cestovaly přes celou republiku, střídaly dvě základní a mateřské školy. Případ, jako jeden z mnoha, posuzoval Ústavní soud a jasně uvedl, že „velká vzdálenost bydlišť rodičů obvykle bude problém a že většinu dětí by střídání škol příliš zatěžovalo, takže tam střídavá péče není možná“.¹²⁶

Steinerová je názoru, že každý člověk se musí rozhodnout, jak se bude chovat, zda bude odpovědným rodičem a bude se také zodpovědně chovat, protože soudní rozhodnutí k tomu není nástrojem. Pokud oba rodiče všechna ujednání dodrží, pro dítě to bude znamenat hodně výhod. Jednou z největších je, že si zachová citový a důvěrný vztah k oběma rodičům. Zároveň je přirozené, že otec i matka budou hovořit jako dvě pohlaví o různých věcech, ale vždy to bude informace, která bude pro děti cenná. Steinerová je zároveň názoru, že vše, co učiní, musí být

¹²⁵ ROGALOWICZOVÁ, Romana. *Vzdělávání dítěte*. [online]. 17. 5. 2017. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/vzdelani-ditete?browser=mobi>

¹²⁶ PREUS, Ondřej. *Musíme kvůli dětem k soudu?* [online]. 2. 7. 2019. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://dostupnyadvokat.cz/blog/stridava-pece>

v zájmu dítěte, jinak by se opačný příklad stal jeho negativem a rizikovou zátěží. Důležité je, aby se veškeré záležitosti řešily ihned v počátečním stadiu.¹²⁷

4.3 Úloha mediace

Po přijetí směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/52/ES ze dne 21 května 2008, která uložila členským státům implementovat do svých právních řádů do 25. 11. 2011 je možné konstatovat, že velká většina členských států EU má svá vlastní zákonné úpravy mediace v netrestních věcech. Mediátor musí plnit úlohu neutrální osoby při jednání s lidmi, kteří musí řešit mnohdy pro ně nepříjemné potíže, do kterých se vlastní vinou dostali. Mediátor nemá pravomoc zasahovat do jednání, jeho jediná pravomoc vyplývá z jeho morální autority a také od přísné neutrality při jednání.¹²⁸ Po mnoho let zůstávala v pozadí zájmu, teprve v posledních dvou desetiletích se užívá velmi často a také velmi efektivně. Setkání rozvedených rodičů, kteří se v mnoha faktorech nemohou dohodnout na péči o své děti, pomáhá mediátor, který s nimi formou diskuse projednává vše od prvopočátku až do současnosti, společně hledají nová řešení. Takové, které bude pro obě strany nejen přijatelné, ale v praktické podobě ho zároveň budou vnímat velmi pozitivně. Je nutné si uvědomit, že k mediátorovi přicházejí dvě osoby, které se po letech společného života staly rozvodem de facto dvěma cizími osobami, které spojují pouze společné děti. Kolem mediátora je obnovit jejich důvěru pro najetí společného řešení ve prospěch společných dětí. Jednání je vedeno způsobem, který vyústí v pocit obou zúčastněných rodičů, že se jim konečně podařilo najít konkrétní řešení, které je pro ně splnitelné. Co více, toto řešení bude s největší pravděpodobností skutečně fungovat ve prospěch jejich dětí.¹²⁹ Je nutné upozornit, že první setkání s mediátorem ještě není mediací. Důvod je zřejmý V českém právu nelze stranám sporu uložit povinnost řešit vzájemný spor mediací (výjimky existují výjimky). V ČR je mediace vnímána

¹²⁷ STEIGNEROVÁ, Magdalena. *Porozvodová péče o děti, aneb je střídavá péče vždy ideální řešení?* [online]. 22. 7. 2020. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/aktualne/porozvodova-pece-o-deti-aneb-je-stridava-pece-vzdy-idealni-reseni-111526.html>

¹²⁸ DOLEŽA LOVÁ, Martina a Patrick Van Veinseele. *Mediace pro advokáty (e-manuál)*. Praha: Česká advokátní komora, 2012., s. 4.

¹²⁹ STEIGNEROVÁ, Magdalena. *Porozvodová péče o děti, aneb je střídavá péče vždy ideální řešení?* [online]. 22. 7. 2020. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/aktualne/porozvodova-pece-o-deti-aneb-je-stridava-pece-vzdy-idealni-reseni-111526.html>

jako dobrovolný proces.¹³⁰ Významná je úloha mediátora, kterého lze z praktického hlediska chápat jako pomocníka v situaci, kdy si lidé nevědí rady s konkrétním problémem. Mnoho lidí, kteří již proces mediace absolvovali, potvrdí, že vzájemná komunikace s mediátorem je velmi prospěšná.¹³¹

4.4 Cochemská praxe

Její podstatou je interdisciplinární spolupráce. Jedná se o propracovanou, několik let dobře fungující síť. Zapojují se do ní zúčastněné profese řešení rodičovských konfliktů. Zpravidla je využívána neformální komunikace, která je kvalitnější, efektivnější, protože se všichni účastníci navzájem osobně znají. Aktivita se týká praxe opatrovnického řízení.¹³² Cílem je zachovat dětem, jejichž rodiče se rozvedli, přitom mají problémy sami se sebou, kvalitní vztahy, které trahly na kvalitě právě proto, že rodiče často řešili společné problémy před dětmi. Při využití této praxe rodičům radí odborníci různých profesí, tj. soudci, advokáti, sociální pracovníci, psychologové, mediátoři, k tomu, aby sami dospěli k rozhodnutí o tom, v jakých podmínkách budou jejich děti žít. Na základě diskusí s rodiči jim doporučují nejvhodnější formu péče o děti. Může to být střídavá péče, ale může to být i jiná forma péče. Podstatou je, aby se oba rodiče na řešení, které jim bude doporučeno, shodli. Musí mít vždy na paměti, že se především jedná o zajištění kvality života jejich dětí. Důležité je, že oba rodiče v této věci našli shodu, neboť na vzájemné shodě rodičů stojí prospěch dítěte. Důležité je také vědět, že tento způsob pomoci je přísnější, než to ukládají zákony. Výhodou je, že se zadávají k řešení kratší termíny, než je tomu v zákoně, pokud termíny zákon obsahuje. Platí zákaz využívání konfliktních strategií ze strany advokátů. Způsob práce s rodiči je velmi individuální, nemá nic společného s právem, není možná úprava zákonem. Tato praxe stále funguje, proto není nutné ukládat podílejícím se subjektům nějaké povinnosti zákonem. Základem je pouze vůle obou stran,

¹³⁰ srov. úpravu § 474 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., zvláštní řízení soudní: “Za účelem ochrany zájmu dítěte soud vede rodiče k nalezení smírného řešení. Soud může rodičům uložit na dobu nejvýše 3 měsíců účast na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání (...)”.

¹³¹ URY, William. *Jak dosáhnout souhlasu, aneb, Jak nebýt sám sobě úhlavním nepřítelem*. Praha: Management Press, 2015.

¹³² ROGALEWICZOVÁ, Romana a Martina CIRBUSOVÁ. *Cochemská praxe v České republice*. Brno: Úřad pro mezinárodní ochranu dětí, 2015, s. 9.

potřebným rodičům při řešení jejich nelehké situace pomoc.¹³³ Při střídavé péči musí být pro rodiče primární záležitostí postarat se o děti, což je mnohdy z mnoha důvodů obtížné. Např. děti jsou svým odstupem ve věku stále více rozdílné z hlediska svých potřeb a také pohlaví, rodiče žijí již ve svých vybraných místech pobytu, často desítky kilometrů vzdálených od sebe.

Z tohoto důvodu je zorganizování se všech logisticky velmi obtížné. Dochází tak k velké destabilizaci původní rodiny. Jsou rodiny, které se dohodnout bez problémů, ale partneři z bývalé rodiny, to nedokáží, nebo mnohdy spíše nechtějí. Neustálá změna zejména pro malé děti nikdy není ideálním řešením. Zkušenosti mnoha rodin dokazují, že jsou na tom podobně. Pro nikoho není situace po rozvodu lehká, záleží na tom, jak se partnerům, kteří se rozešli, daří situaci zvládat. „Bylo by velmi tendenční prosazovat vždy a v každém případě střídavou péči jako nejlepší řešení. Neprospělo by to ani nikomu ze zúčastněných, ani samotnému institutu střídavé péče. Posilovalo by to kritické hlasy v tom, že se jedná o alibistické řešení pro rodiče, ale trestající pro dítě“. Střídavou péči také není možné zavrhnout. Je třeba posuzovat, hledat a řešit každý případ zvlášť.¹³⁴Otázka zní? Splňuje cochemská praxe očekávání? Co je vlastně důvodem, že dosáhla v členských státech EU takové popularity? Když německý soudní systém vyhodnotil mnoho postupů při soudních jednáních s manželskými páry, které se rozváděly anebo měly vážné soudní spory, rozhodl se hledat jinou cestu. Právníci si uvědomili, že lidé u soudů o dítě nebo děti, prožívají množství traumatizujících situací, které se následně odrážely v životě i mimo soudní síň. Soudní řízení, mnohdy až po několika letech skončily, ale nikdo už se nezajímal dále, zda je vše, co u soudu bylo schváleno, dodržováno. Bez ohledu na to, že soudní rozhodnutí upravující práva a povinnosti rodičů k dítěti se dotýkají životů mnoha osob, které budou, nebo alespoň by měly, v souladu s tímto rozhodnutím několik dalších let společně fungovat, nikdo se nezajímal a nestaral o vztahy mezi těmito osobami. Soudní rozhodnutí oficiálně ukončilo rodičovský spor, často vedený po velmi dlouhé období, pro obě strany traumatizující, ale přesto měly pocit, že soud v praktické podobě vlastně nic pro ně nezařídil. Dohady, vzájemné

¹³³ STEIGNEROVÁ, Magdalena, tamtéž.

¹³⁴ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Vzdělávání dítěte*. [online]. 17. 5. 2017. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/vzdelani-ditete?browser=mobi>

osučování apod. mezi rodiči probíhaly stále. Spor, oficiálně úředně ukončený, pokračoval dál svou vlastní cestou. Spory mezi rodiči pokračovaly i nadále, jen se možná změnila metody. Je logické, že se vše opět začalo promítat do nových sporů, další soudní řízení bylo možné očekávat. Negativní záležitosti se dále odehrávaly mezi rodiči. Pokud dítě mělo tolik štěstí, že se i nadále mohlo stýkat s oběma rodiči, často se stávalo svědkem pokračujících hádek a konfliktů, nebo zůstalo nástrojem pro vzájemný boj rodičů, kteří ke svým sporům začali využívat děti. Přetrvala-li konfliktní situace mezi rodiči, docházelo k navádění dítěte, jeho odcizování jednomu z rodičů. Následovaly další soudní spory.¹³⁵

4.5 Souvislost s dalšími právními obory

Ochrana dítěte zahrnuje ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, a je proto upravena v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly. Tvoří tak předmět činnosti celé řady orgánů, právnických a fyzických osob, a to v závislosti na jejich působnosti. Nebylo snadné se postupem doby zaměřit svými aktivitami také do jiných oborů. Problematika řešení sporů mezi rodiči byla považována za jejich záležitost a také záležitost soudů, které situaci rodiny řešily. Soudy po mnoho let nebyly zvyklé řešit manželské hádky o děti a doslova drsné spory přímo v soudních síních. Z hlediska rodiny se dříve řešily spory opatrovnictví dětí v případě jejich osíření, během dalších let se na programy jednání dostávalo řešení zmírnění chudoby rodin a jejich dětí, dětské práce a žebrání. Postupně pak reflektovala problematiku dětské chudoby, dětské práce a žebroty, a konečně poté i definici ohrožení dítěte a úpravu vztahu rodič – dítě – stát.¹³⁶

Stát je v této souvislosti zodpovědný za organizaci sociálně-právní ochrany nejen v rámci státní správy, ale i v oblasti organizace soudní moci (Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí, opatrovnické senáty soudů, soudnictví ve

¹³⁵ CONEN, M-L. Zwangsberatung – um Eltern zum Blick auf ihr Kind zu zwingen. In MÜLLER-MAGDEBURG, C. und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder*. Festschrift für Jürgen Rudolph. 1. Ausgabe. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, S. 203-204.

¹³⁶ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 1-18.

věcech mládeže apod.). Do jeho gesce dále patří“ koordinace a metodické vedení výkonu sociálně-právní ochrany, vydávání metodických doporučení, prosazování systémových opatření nadregionálního charakteru (OM/NOM případy, standardy SPO, systém včasné intervence, pravidla pro registrace pověřených osob apod.)“.¹³⁷ Ochrana dítěte a zajišťování jeho práv se promítá do právních předpisů v oblasti rodinně-právní, sociální, školské, zdravotní, daňové, občanskoprávní, trestní apod., a z toho také vyplývá okruh subjektů, které ji realizují. Z této skutečnosti je zřejmé, že právní úpravu ochrany dítěte nelze zahrnout do jediného právního předpisu. Je však třeba, aby pro orgány, které vykonávají sociálně-právní ochranu, byl vytvořen právní předpoklad, který v souladu s Listinou základních práv a svobod a Úmluvou o právech dítěte umožní těmto orgánům účinně sociálně-právní ochranu realizovat. Smyslem přijetí ZSPOD byla úprava sociálně-právní ochrany dětí oddělit od problematiky sociální péče, s níž koncepčně nesouvisí, a vymezit uceleným způsobem formy působení a potřebné nástroje orgánů veřejné správy.¹³⁸ Stát má vůči společnosti velkou odpovědnost. Za ochranu dětí především před tělesným a duševním násilím (v poslední době se zvláště internetová média plní velkým množstvím informací o násilí proti dětem, včetně násilí ze strany vlastních rodičů). Stát a především rodiče zodpovídají za zdravý vývoj svých dětí z hlediska fyzického, psychického, mravního a ostatních aspektů, všech, které jsou definovány v Ústavě ČR. Dále Listinou a práv, které vyplývají z mezinárodních závazků, které ČR ratifikovala. Jednoznačně ale stát nezasahuje do práv rodičů, protože ti jsou nositeli rodičovské zodpovědnosti. Výčet odpovědnosti a tím také spolupráce nekončí v kontextu s orgány s obecnou působností na úseku ochrany dítěte, např. MPSV, krajské a obecní úřady a další. Orgány zabývající se sociálně právní ochranou tvoří propojený celek, vzájemně spolupracující a podílející se na řešení případných problémů pokud jsou k tomu legislativně oprávněny.¹³⁹

¹³⁷ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 29.

¹³⁸ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 29.

¹³⁹ MPSV. *Legislativa a systém sociálně právní ochrany dětí*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>

4.6 Právní ochrana dětí ve vztahu k cizině

Z hlediska sociálně-právního jsou rozlišovány dvě kategorie ochrany, a to tzv. v plném rozsahu, která se dotýká občanů ČR, druhou je kategorie tzv. nejnutnějšího rozsahu. Druhá kategorie řeší právní pomoc dětem, které se ocitly na území ČR bez jakékoli péče nebo jsou jejich životy nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, v tomto případě se děti dotýká i zdravotní péče.¹⁴⁰ Ochranu práv a zájmů dítěte ve vztahu k cizině zajišťuje Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. V organizačním členění je jedním z orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Jeho kompetence vymezuje Zákon o SPO v § 35. Ukládá mu mnoho potřebných úkolů zaměřených do oblasti sociálně-právní ochrany ve vztahu k vnitrozemní agendě a také směrem k zahraničí. Podíl činnosti do zahraničí vymezuje kompetence tohoto Úřadu, který plní řadu významných úkolů v oblasti sociálně-právní ochrany dětí nejen na základě tohoto zákona, ale též na základě mezinárodních smluv, jimiž je ČR vázána, protože je jako jeden z mnoha členů ratifikovala. Její činnost je zaměřena především na:

- a) „dětí, které mají na území ČR trvalý pobyt nebo ho mají povolen, děti uvedené v § 2 odst. 2 zákona o SPO. Zároveň jsou do kategorie zahrnuty děti cizinci narozené na území ČR. Dle platných právních předpisů získá státní občanství ČR.
- b) ve druhé skupině jsou děti, které jsou občany ČR, a nemají na jejím území trvalý pobyt,
- c) ve třetí skupině jsou děti, které nejsou občany ČR a nemají na jejím území povolen trvalý pobyt nebo nejsou hlášeny k pobytu na území ČR po dobu nejméně 90 dnů podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území ČR ani se na jejím území nezdržují, jestliže se jejich rodiče nebo jiné fyzické osoby mající vůči těmto dětem vyživovací povinnost zdržují v ČR“.¹⁴¹

Byl podán návrh na zahájení řízení o udělení mezinárodní ochrany na území ČR, je oprávněno na území ČR trvale pobývat, dítě pobývá na území ČR s rodičem, který podal žádost o udělení oprávnění pobytu za účelem poskytnutí dočasné

¹⁴⁰ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, o. p. s. 2007, upraveno 2013, s. 11..

¹⁴¹ MPSV. *Poskytování sociálně-právní ochrany ve vztahu k cizině*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/poskytovani-socialne-pravni-ochrany-ve-vztahu-k-cizine>

ochrany na území ČR, nebo které již pobývá na základě uděleného oprávnění k pobytu a oprávnění k pobytu za účelem dočasné ochrany na území ČR.

V českém právním řádu je k dispozici další varianta, která se týká s přechodným pobytem, které bude na území ČR pobývat ode dne hlášení min. po dobu 90 dnů. Další možností je dítě, které prostřednictvím svého zástupce podalo návrh na zahájení řízení o udělení mezinárodní ochrany ve smyslu zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, a také dítě, které je oprávněno na území ČR trvale pobývat ve smyslu § 87 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR Tímto ustanovením se řeší situace dětí cizinců, svěřených do náhradní výchovy rozhodnutím příslušného orgánu, za předpokladu, že alespoň jedna fyzická osoba, jíž je dítě svěřeno, je přihlášená k trvalému pobytu na území ČR, nebo se na území ČR nachází ústav, ve kterém je dítě umístěno. Další možností je pobyt na základě dočasné ochrany.¹⁴²

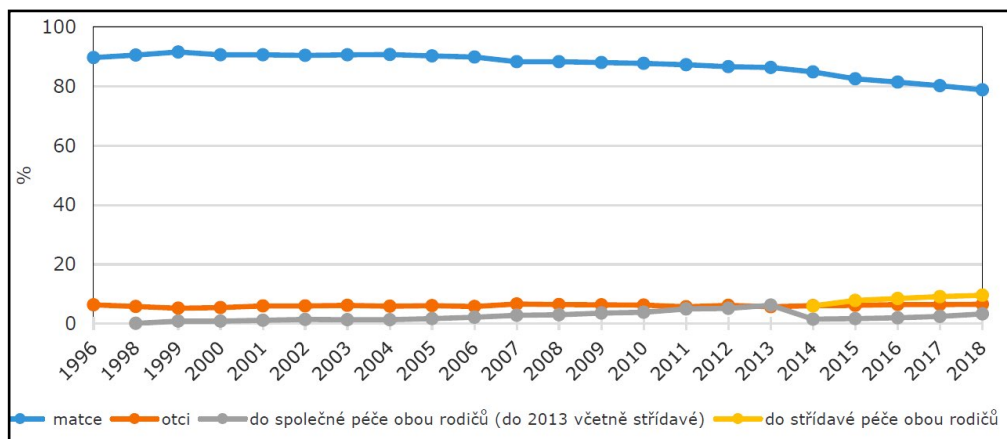
5 Střídavá péče v číslech

MPSV vydalo v roce 2021 obsáhlou statistickou ročenku Zpráva o rodině 2020. Na více než 200 stranách shromáždilo a zpracovalo statistické údaje týkající se zejména proměny rodiny. Doslova obrovský počet dat doplněných tabulkami, grafy včetně mnoha analýz a komentářů, k nejdůležitějším údajům umožnila čtenářům vytvořit si snadný přehled, jak se ČR vyrovnávala s demografickým vývojem. Pro potřeby této kapitoly byla vybrána data, která mají přímou souvislost se statistickými údaji zachycujícími, i když menší množství také v ročence údajů o počtu střídavé péče. Ve stručnosti návrat k podrobné analýze účelnosti jednotlivých forem péče o nezletilé děti. V mnoha dokumentech je často dokumentováno, že jednoznačně vede výlučná péče s tím, že děti jsou soudem určeny matce. O střídavé péči se lze dočíst málokdy. Nad tímto tématem se mnohokrát zamýšlela Tomešová, která se v právnické praxi často s problematikou rozvodů setkává. V příspěvku uvedla, že „pokud vyloučíme společnou péči, zbývá rodičům a případně soudu výběr mezi výlučnou péčí jednoho z rodičů

¹⁴² MPSV. *Systém sociálně právní ochrany dětí*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <http://www.ospod.cz/informace/obecne/system-socialne-pravni-ochrany-deti-v-cr/>

a střídavou péčí obou rodičů. V této souvislosti jsem si již mnohokrát kladla otázku, kde leží hranice mezi střídavou a výlučnou péčí.“¹⁴³

Graf 1 První rozhodnutí - svěření dítěte do péče z hlediska počtu práv (dětí) v %

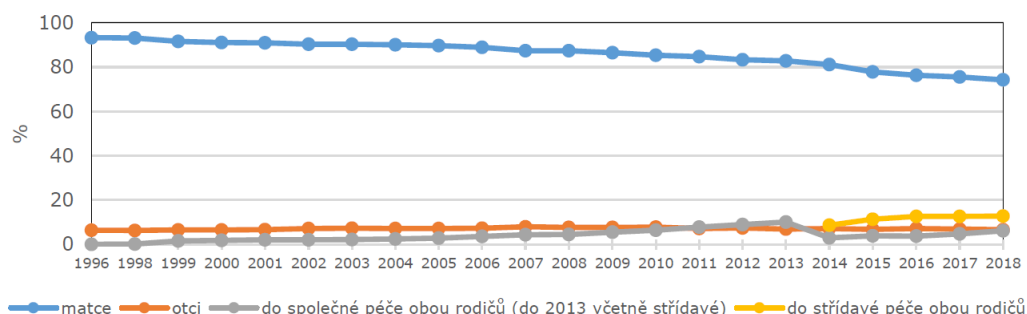
Zdroj: převzato z Höhne, Palonciová, 2019.

Ke grafu 1 nejprve zamyšlení, které se může zdát jako nepodstatné, ale není tomu tak. Neustále se při různých příležitostech diskutuje nad tím, že se v ČR nedaří efektivněji a účinněji podporovat střídavou péči, která spravedlivě podělí oba rodiče o péči jejich společných dětí. Jedná se prakticky o úvahy, protože přesná statistická data se až do konce roku 2014 v souvislosti s NOZ nevedla. Není přesná evidence, jak velký podíl otců o svěření dítěte do své péče žádalo, takže není možné porovnávat. Ale předpokladem je, že u českých soudů muži, i kdyby žádali, neuspějí. Situace se pozvolna mění, roste podíl dětí, které byly na základě prvního rozhodnutí soudu svěřeny do společné či střídavé péče obou rodičů. Ve statistikách byly tyto typy péče vykazovány až do přijetí NOZ společně, k jejich oddělení došlo v roce 2014. Z grafu č. 1 lze usuzovat, že i před přijetím NOZ se jednalo většinou o péči střídavou. „V roce 2018 bylo na základě prvního rozsudku rozhodnuto o střídavé péči u necelých 10 % dětí, v absolutním vyjádření se to

¹⁴³ TOMEŠOVÁ, Jana. *Úvaha o hranici mezi střídavou a výlučnou péčí o nezletilé dítě*. [online]. 25. 6. 2019. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/ht-uvaha-o-hranici-mez-stridavou-a-vylucnou-peci-o-nezletile-dite>

týkalo 2 893 dětí. Nejméně častá společná péče rodičů však v posledních letech vykazuje rovněž mírně rostoucí trend (3 % v roce 2018)¹⁴⁴.

Graf 2 První rozhodnutí pro případ rozvodu - svěření dítěte do péče z hlediska počtu práv (dětí) (v %)

Zdroj: převzato z Höhne, Paloncyová, 2019.

Soudní rozhodnutí o svěření dítěte do péče pro případ, že se rodiče rozvedou, se týká cca 23 tisíc dětí ročně. Podobně jako u „prvních rozhodnutí o svěření do péče“. Stále přetrvává trend, kdy jsou děti svěřovány do péče matky (graf 2).

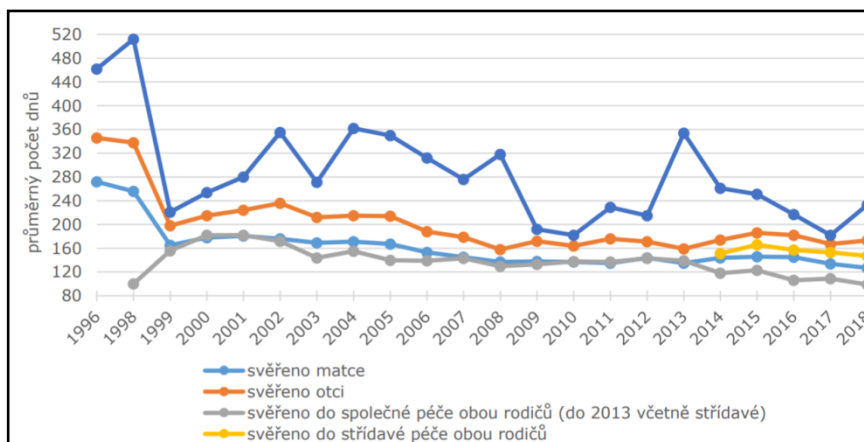
V roce 2018 tomu tak bylo ve třech čtvrtinách rozhodnutí. Podíl rozhodnutí svěřujících dítě po rozvodu do péče otce se opět pohybuje na úrovni 6 %. Podíly společné i střídavé péče jsou však v porovnání s „prvními rozhodnutími o svěření do péče“ vyšší na úkor svěření dítěte matkám. V roce 2018 bylo do střídavé péče svěřeno pro případ rozvodu 13 % dětí (2 833) a do společné pak 6 % (1 370).

V „prvních rozhodnutích o svěření do péče“ hraje pravděpodobně roli různorodost případů zahrnutých v této skupině rozhodnutí, nabízí se i hypotéza, že první rozhodnutí pro případ rozvodu průměrná délka řízení od nápadu do nabytí právní moci, podle výsledku rozhodnutí v případech, kdy je třeba upravit poměry dítěte ihned, např. pro dobu ještě před rozvodem, jsou děti častěji svěřovány právě matce.¹⁴⁵

¹⁴⁴ HÖHNE, Sylva, PALONCYOVÁ, Jana. 2019. *Péče o děti po rozvodu či rozchodu. Výsledky předvýzkumu v rámci projektu Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče*. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vv_002.pdf

¹⁴⁵ HÖHNE, Sylva, PALONCYOVÁ, Jana. 2019. *Péče o děti po rozvodu či rozchodu. Výsledky předvýzkumu v rámci projektu Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče*. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vv_002.pdf

Graf 3 První rozhodnutí pro případ rozvodu - průměrná délka řízení od nápadu do nabytí právní moci, podle výsledku rozhodnutí

Zdroj: převzato z Höhne, Palonciová, 2019.

Mnohé oficiální statistické výsledky prokazují, že v ČR stále roste rozvodovost, která v mnoha ohledech znamená rozpad i po mnoho let fungujících rodin. Situace je o to horší, když se týká mladých a mladších rodin, u kterých jsou součástí také děti, často ve velmi nízkém věku. Graf 3 prezentuje výsledky rozvodovosti v kontextu s variantou rozvodu. Z grafu 3 je evidentní, že varianta svěřeni dítěte převážně matce, má od roku 1996 prudce klesající tendenci. V nepravidelných intervalech docházelo k růstu a poté opět propadu. V roce 2017 nastal opět vzestup, kdy byl prokazatelný růst počtu dětí daných do výchovy pouze matce. Statistické údaje nevyjádřené číslicemi jsou také velmi zajímavé. Předkládaná analýza autorky Steignerové je zajímavě prezentována. Úvodní konstatování, že „Vysoká rozvodovost nutí společnost se zamýšlet mimo jiné také nad újmou rodiče, kterému nebylo dítě svěřeno do výhradní péče, byl mu však vymezen časový rozvrh, kdy se může se svým dítětem stýkat.“

Pravdou je, že pokud se rozvádějící manželé dopředu, slušně, bez různých extempore dohodnou, ušetří si mnoho sil, stresu a hlavně, děti nebudou díky rodičům a jejich vystupování také stresované. Steignerová velmi podrobně popsala, jak je citová rovina dětí versus rodiče, kteří se rozešli, tenká. Dohodnutý je termín zpravidla jako nejčastější každých 14 dní, dále o letních prázdninách. Aktivit příliš není, protože ne všichni bydlí ve velkých městech. Čas strávený s druhým rodičem je vyplněn především volnočasovými, zábavními aktivitami,

jako je návštěvě Zoo, kina. Steignerová je přesvědčená, že „časové omezení kontaktu dítěte s rodičem se nutně podepisuje na jejich citovém vztahu a spolu s omezenými možnostmi vyplnění času návštěvy dítěte u rodiče nelze hovořit o zodpovědné rodičovské výchově.“¹⁴⁶

Potvrzeno praxí a skutečnostmi z mnoha rodin, ve kterých se prakticky „výměna dětí“ pravidelně koná, rodiče při této výměně nemají mnoho možností, jak se více podílet na výchově dítěte. Rozhodnutí soudů, že dítě bude u jednoho rodiče jako u „rodiče“ hlavního a druhá strana bude využívat soudem určené postupy při přebírání dětí do střídavé péče. Ještě horší situace nastává, pokud se jedná o výhradní péči. Svěřením dítěte do výhradní péče hrozí pro druhého rodiče citové odcizení s vlastním dítětem a stává se pro něj prakticky nemožné naplnit svou rodičovskou úlohu zodpovědnou výchovou a ovlivnit budoucnost dítěte.

V případě střídavé péče má dítě postavení jedince, který musí, s ohledem na svůj věk, respektovat dohodu rodičů zároveň s tím, že ji budou oba rodiče dodržovat. Podmínkou je, že budou dodržovat soudní rozhodnutí. Pro žádnou ze stran to není snadné. Steignerová k tomu uvádí, že „Zájem dítěte je však třeba vždy posoudit individuálně v kontextu celého rodinného systému. Zdá se, že chápání pojmu zájem dítěte prochází také svým vývojem. Donedávna podléhalo rozhodnutí o dalším životě dětí po rozvodu rodičů stereotypnímu chápání mateřské a otcovské role. Ženy jsou vnímány jako více pečující a jako ty, které dokáží více dávat najevo své city. Byly proto považovány za důležitějšího rodiče pro zabezpečení dobrého vývoje dítěte.“¹⁴⁷

Tabulka 1 je v podstatě SWOT analýzou dávající přehled o názorech rodičů, žen a mužů. Tabulka je rozdělena na dílčí části, z nich budou některé z nich podrobněji analyzovány.

¹⁴⁶ STEIGNEROVÁ, Magdalena. *Porozvodová péče o děti, aneb je střídavá péče vždy ideální řešení?* [online]. 22. 7. 2020. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/aktualne/porozvodova-pece-o-deti-aneb-je-stridava-pece-vzdy-idealni-reseni-111526.html>

¹⁴⁷ STEIGNEROVÁ, tamtéž

Tabulka 1 Motivy a obavy otců a matek ve vztahu ke střídavé a výlučné péči zmíněné účastníky diskusních skupin

MOTIVY OTCŮ PRO STŘÍDAVOU PÉČI	MOTIVY MATEK PRO STŘÍDAVOU PÉČI
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zůstat co nejplnohodnotněji zapojeni v životě dětí, péči o ně, jejich výchově a kontaktu s nimi ➤ Prostředek nátlaku na matku (vydírání např. kvůli majetkovému vyrovnání, nižšímu výživnému) ➤ Způsob, jak ublížit matce (pomsta), jak jí zasahovat do života po rozchodu ➤ Spravedlivost (vše půl na půl) ➤ Nereálná očekávání - neznalost nároků střídavé péče ➤ Mylná představa, že si rodiče podělí děti a nebudou spolu muset komunikovat, domlouvat se a budou řešit věci týkající se dětí každý po svém ➤ Možnost, jak nemuset hradit (matce) výživné na děti 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Z pocitu viny za rozpad partnerství či rodiny ➤ Mylná představa, že si rodiče podělí děti a nebudou spolu muset komunikovat, domlouvat se, a budou řešit věci týkající se dětí každý po svém ➤ Ústupek otci (např. kvůli majetkovému vyrovnání) ➤ Možnost seberealizovat se profesně, skloubit kariéru (výkon funkce, dosažení vysokého příjmu a finanční nezávislosti) s péčí o děti ➤ Prostor pro sebe sama, ještě jinou životní náplň než péči o děti a odpočinek
OBAVY OTCŮ Z VÝLUČNÉ PÉČE MATEK	OBAVY MATEK ZE STŘÍDAVÉ PÉČE
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Z vyčlenění, tj. ze ztráty kontaktu s dětmi, možnosti být součástí jejich každodenního života, rovnoměrně se podílet se na jejich výchově a péči o ně ➤ Ze ztráty možnosti (spolu)rozhodovat o významných záležitostech dětí ➤ Z redukce otcovské role na hrazení výživného a nákladů ➤ Z nahrazení ve vlastní roli novým partnerem matky ➤ Z dopadů možných konfliktů s matkou na jejich další kontakt s dětmi 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Stigma (vůči sobě, vůči dětem, vůči širšímu okolí) ➤ Nižší nebo žádné výživné ➤ Nesouhlas nebo obavy s dopady střídání v režimu po týdnu a dvou domovů na děti („<i>baťůžkáři bez skutečného domova</i>“) – prezentují v cítění do potřeb dětí ➤ Ze ztráty vztahu s dítětem, omezení kontaktu s ním ➤ Že dítě bude časem chtít být více u otce (třeba i kvůli vyšší životní úrovni) ➤ Z nahrazení ve vlastní mateřské roli novou partnerkou otce ➤ Ze ztráty kontroly nad dítětem*
<p>MOTIVY OTCŮ K VÝLUČNÉ PÉČI MATKY (není-li to jimi preferované řešení)</p>	<p>OBAVY MATEK Z VÝLUČNÉ PÉČE OTCE</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Výsledek směny s matkou (možnost dohody na nižším/žádném výživném, majetkovém vyrovnání ve prospěch otce) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Stigma (vůči sobě, vůči dětem, vůči širšímu okolí) ➤ Ekonomický zájem ➤ Kontrola nad dítětem*

Pozn.: Tabulka obsahuje výčet motivů či obav zmíněných účastníky v časově limitované diskusi šetření VÚPSV, v. v. i. Dítě v rodičovském konfliktu – fokusní skupiny. Zdroj: Barvíková, 2019

Výsledky zjištění

Výše uvedený přehled uveřejnil výsledky výzkumného šetření týkající se srovnání dvou forem péče o děti – výlučnou péči matek a střídavou péči obou rodičů – matky i otce. Barvíková popsala průběh rozhovorů s 12 odborníky vybraných profesí z oborů (např. právníci, psychologové), které se týkaly zaměření diplomové práce. Protože tématem diplomové práce byla péče střídavá, byly vyhledávány informace k této problematice. Zdroji byly oficiální informace.

Jaké je shrnutí názorů na střídavou péči.

- Střídavou péči častěji navrhují a prosazují otcové,
- naopak, matky z ní častěji mají obavy,
- otců častěji vzbuzuje obavy výlučná péče matky,
- matek, které střídavou péči akceptují, přibývá,
- Větší zájem o střídavou péči je ve městech, na venkově zatím není tolik zvykem.
- Pro ženy na venkově je zatím stále nepřijatelnější než ve městech, mnohými bývá souhlas matky se střídavou péčí pořád ještě odsuzován jako projev mateřského selhání.¹⁴⁸

Barvíková dále výrazně upozornila na skutečnost, že nejvíce problémovým faktorem byly názory na adaptace dětí na změny výchovného prostředí – nikdo s jistotou neví, co je pro děti v tomto ohledu nejlepší. Nešlo jen u prostředí otce, kterého děti nevidají často, ale jde o to, že po dobu střídání místa pobytu, musí děti jako žáci základní školy navštěvovat na krátce vymezenou dobu jinou školu, ve které se poté setkávají nejen s jinými žáky a učiteli, ale také s jiným způsobem výuky apod. Velkým problémem je doprava, kdy „Při týdenním/čtrnáctidenním intervalu střídání děti bývají nejčastěji předávány v pátek, neděli, pondělí.

V poslední době údajně získává na oblibě čtvrtek. Předání v pátek či sobotu má nevýhodu, že tento čas se spotřebuje na adaptaci dítěte. Předávání v sobotu a neděli narušuje dětem i dospělým víkend.“¹⁴⁹ Již z tohoto stručného popisu vyplývá, že se v mnoha případech jedná o velkou a složitou logistiku dopravy, protože ne každé dítě bydlí několik kilometrů od svého stávajícího bydliště.

Zásadním a velmi obtížným problémem je skutečnost, že střídavá péče a její režim je součástí rozsudku. V praktické podobě to znamená, že rodiče, kteří nejsou schopni se rozumně domluvit, mají velký problém. Z tohoto důvodu se od nich vyžadují přesné plány, aby v případě potřeby bylo možné provést operativně změnit. Ale jedna informace mnoha rodinám uniká. Ti rodiče, kteří domluvy schopni jsou, nemusí režim stanovený soudem, dodržovat. Pouze v případě

¹⁴⁸ BARVÍKOVÁ, Jana. *Zpráva z fokusních skupin Dítě v rodičovském konfliktu*. Praha VÚPSV, 2019, s. 13.

¹⁴⁹ BARVÍKOVÁ, Jana, s. 18.

potřeby soud informují o změnách, které si sami dobrovolně a oboustranným souhlasem vytvořili.

Závěr

V lidském životě nikdy nejde nic jednoduše. Často se do života lidí zcela nečekaně vnoří záležitosti, o kterých by si běžně každý řekl, že se vlastně toho moc nestalo. Je ale otázkou, jestli tomu tak skutečně bylo. Najednou, nečekaně, problém nastane, a je jedno, jestli velký nebo malý. Malý problém se musí také řešit. Nejde ho přehlížet, pokud člověk se nechce dostat do ještě větších problémů. Člověk sám pro sebe mnoho let plánuje, co chce dělat, jak se na to musí připravit, aby byl dobrý. Člověk se naučí až do dospělosti své úkoly, které si předem plánuje, vůbec nebo téměř vůbec nepředpokládá, že by se mu jeho plány nepodařilo splnit. Naopak, stane se úspěšným. Ale rozumný člověk si přece jen nechává prostor, kdyby se mu něco nepodařilo. Život je náročný, protože lidé jsou nároční. Ale tak to prostě je. Po letech práce, studia, uzavře manželství a očekává, že bude po celý život šťastný. Nic neobvyklého, to si přeje většina lidí, přičemž věří, že je nic zlého nepotká. Jenže, jak život jde, tak se začnou objevovat první mráčky nejen mezi přáteli, ale hlavně v jeho rodině. V rodině, kterou si před svatbou vysnil jako ideální sestavu dvou osob, která se bude rozšiřovat o děti. O jedno, o dvě, někteří i více. Život začne utíkat rychleji a najednou se objevují první malé mráčky v rodině. Manželé se neshodli na maličkostech. Postupně neshod začne přibývat a po delší době si každý z manželů uvědomí, že „je něco špatně“. Manželé začnou na internetu vyhledávat různé informace, články, hledá informace, zda už někdo něco podobného zkusil řešit. Problémy v rodině, kdo je nemá, menší nebo větší.

Na již viditelné změny v rodině musí začít člověk reagovat. Ne bezhlavě, ale promyšleně. Mnoho příspěvků na internetu nabízí různé poradenské služby pro manžele, přítele s přítelkyní apod. Jen si vybrat. Je to příběh skutečný anebo vymyšlený redaktorem v redakci a ještě skrytý, že dotyčná osoba nechce o sobě více osobních informací uveřejnit. Zrovna tak promyšleně musí lidé postupovat při řešení svých rodinných problémů. Hned zkraje ztrácí šanci právníci, ti jsou přece jen trochu draží, to zvládneme doma. Různých důvodů pro a proti tak

přibývá, situace se nelepší. Naopak, děti začínají vnímat, že se s rodiči „něco děje, protože se zase hádali“. Netrvá dlouho a rodiče jsem před rozvedem a poté rozvedeni. Manželská poradna nepomohla. Jsou zde děti, takže rozvodový proces trvá delší dobu. Rozvedeni, oba manželé jsou v jednom bytě ještě půl roku, malé děti prakticky nic nevnímají.

Oba dnes již rozvedení manželé se rozdělili úplně, manžel se odstěhoval z Karlovarského kraje do kraje Olomouckého. Neuvěřitelná dálka, takže bylo hned zřejmé, že styk s dětmi bude mít manžel velmi omezený. Žena není řidička, auto má tedy po dohodě muž. Nastalo období dalšího řešení. Nevěděli si rady, takže i „na dálku“ začaly tzv. nervy pracovat. Na doporučení zkusili mediaci, nevěřili, že to bude „mít nějakou cenu“. Mělo. Při rozvodovém stání museli mít uzavřenou dohodu o dětech a jejich střídání, jinak by je býval sopud nerozvedl. Nyní nastala doba, kdy už jsou oba rodiče zorganizováni. Naštěstí se do „putování po vlastech českých“, jak s oblibou říkali, zapojili mladé babičky a dědové, takže se problém vyřešil. Již tři roky funguje tzv. střídavá péče. Občas se musí některá jízda narychlo tzv. přeorganizovat, ale to už nikoho nevyvede z míry. Při hodnocení celé situace se oba partneři shodli, že se jim vyplatilo využití odborné pomoci, která je lidem v potížích nabízena. Napřed se styděli, ale nyní už situaci a aktivity s ní spojené zvládají a jsou rádi, že jim vztah, i když jsou odděleni, funguje. Jak sami říkají „zkrátka měli štěstí“. Příběh je uveřejněn proto, že byl nejen modelový jako vymyšlený, ale skutečně se stal. Oba bývalí manželé mají nové životní partnery a funguje to. Občas si vzpomenou, že nebýt odborné literatury (ne vymyšlené příběhy), vítaných rad odborníků tak by prý určitě takto dobře nedopadlo. Oba samozřejmě chápou, že byli spíše výjimkou, protože ne vše je v životě idylické. Ale jak se říká „každý je strůjcem svého štěstí“.

Cílem diplomové práce bylo na základě dokumentů zabývajících se střídavou péčí zmapovat podmínky a vzniklé vzájemné vztahy pro zjištění jejich kvality v ČR. Při vyhledávání podkladů pro tuto práci vyplynul jeden fakt - bylo vidět z množství prací, různých příspěvků, odborných knih, časopisů, že se jedná o téma velmi populární bez ohledu na to, o které formě péče se bude psát. Sociální práce jako celek je populární všude, ani člověk nemusí být studentem nebo učitelem apod. Je to téma, které patří k lidskému každodennímu životu. Proto je

také o něj ve společnosti velký zájem a je považováno za obor, který je lidskému životu blízký. Na konkrétním příběhu jednoho bývalého manželského páru bylo prokázáno, že je možné, pokud budou partneři rozumní, oddělit od sebe poničené osobní vztahy od zajištění kvalitní péče pro jejich společné děti, aniž by byly na svých právech díky rozumnému jednání rodičů, je možné.

Seznam literatury a dalších zdrojů

- BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-157-3.
- BARVÍKOVÁ, Jana. *Zpráva z fokusních skupin Dítě v rodičovském konfliktu*. Praha VÚPSV, 2019.
- BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0031-4.
- BECK, Ulrich. *Riziková společnost*. Praha: SLOIN (Sociologické nakladatelství), 1996. ISBN 80-86429-32-6.
- BOSWELL, John. *The Marriage of Likeness: Same-Sex Unions in Pre-Modern Europe*. Fontana: London 1995. ISBN 978-0-679-75164-9.
- CONEN, M-L. Zwangsberatung – um Eltern zum Blick auf ihr Kind zu zwingen. In MÜLLER-MAGDEBURG, C. und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder*. Festschrift für Jürgen Rudolph. 1. Ausgabe. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, S. 203-204.
- DOLEŽA LOVÁ, Martina a Patrick Van Veinseele. *Mediace pro advokáty (e-manuál)*. Praha: Česká advokátní komora, 2012.
- ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.
- EMMEROVÁ, Ingrid. *Prevenca Sociálnopatologických javov v školskom prostredí Ingrid Emmerová*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 2007. ISBN 978-80-808-3440-1.
- FIDRMOCO VÁ, Anna. *Poručenství a jiné formy péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer. e-kniha. ISBN 978-80-7598-558-3
- FRA–RADA EVROPY, KANCELÁŘ ESLP. *Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte*. 2015. ISBN 978-92-9239-937-5,
- GIDDENS, Anthon. *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. 1984. Cambridge: Polity, ISBN 978-074-560-006-2.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. (ed). *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-530-9.

JANKOVSKÝ, Jiří, Martin HOLUB, Ivana MATOUŠKOVÁ, Dana VRABCOVÁ, Andrea TAJANOVSKÁ a Radka MICHELOVÁ. *Sociální pracovník v multidisciplinárním týmu*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. Sešit sociální práce. ISBN 978-80-7421-088-4.

KORBEL, Matouš a Zdena LEJSKOVÁ. *Včas a spolu: model systému preventivních služeb pro děti a jejich rodiny*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2019. Právo na dětství. ISBN 978-80-7421-178-2.

KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Praha, 2005. ISBN 978-80-717-8945-1.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd.* Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodina a děti*. Praha: Avicenum, 1996.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7002-x.

MATOUŠEK, Oldřich. a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: Manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál. 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-717-8226-2.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-807-3678-258.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada 2013, ISBN 978-80-247-4580-0. s. 239.

MOCO VÁ, Barbora. *Implementace o právech dítěte v České republice*. Srovnávací studie č. 1.237. Praha: Parlamentní institut, Kancelář Poslanecké sněmovny. 2017.

MÜHLPACHR, Pavel. *Sociopatologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 194 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 112. ISBN 978-802-1045-507.

NOVÁK, Tomáš, Simona CORRADINIOVÁ a Radim VYPUŠTĚK. *Kontakt s dětmi po rozvodu: jak nepřijít o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-910-6.

NOVÁKOVÁ, Věra. Poručenství – nelehká úloha orgánů sociálně-právní ochrany. *Rodina a právo*, 2017, Roč. 19, č. 4, s. 1-5. ISSN 1212-866X.

NOVOTNÁ, Věra. Zajišťování návratu dětí nacházejících se v cizině bez doprovodu. In: *Právo a rodina*, 2001, roč. 2, č. 1, s. 1-2. Praha: Linde. ISSN 1212-866X.

NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2007. ISBN 978 80-861-3172-6.

NOVOTNÁ, Věra a Vladimír FEJT. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 978-80-86723-77-8, s. 17.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.

RIEGEL, Filip. *Školský zákon: komentář*. V Praze: C. H. Beck, 2014. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-550-3.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-713-2.

RYŠAVKOVÁ, Veronika. *Analýza současné právní úpravy ochrany práv dětí a systému péče o ohrožené děti v České republice*. Praha: Akademie HAVEL & PARTNERS, 2015.

ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, Pro rodiče. ISBN 978-802-4729-916.

SEDLÁK, Petr. *Mezinárodní osvojení a ochrana nejlepších zájmů dětí, Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*, Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, ISBN 978-80-7357-432-1.

SOLAŘOVÁ, Hana. *Case management aneb případové konference v praxi. Krok k pochopení – Další vzdělávání pracovníků v sociálních službách*. 2. rozš. a uprav. vyd. Vydal: Benepal, 2013. Bez ISBN.

ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, o. p. s. 2007, upraveno 2013. ISBN 978-80-86991-27-6

STONE, Lawrence. The Family, Sex and Marriage in England, 1500-1800. ACLS Humanities E-Book. History e-book project. Harper & Row, 1977. ISBN 978-00-6014142-4.

SULLEROTOVÁ, Evelyne. *Krise rodiny*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-718-4647-3.

URY, William. *Jak dosáhnout souhlasu, aneb, Jak nebýt sám sobě úhlavním nepřítelem*. Praha: Management Press, 2015. ISBN 978-80-7261-293-2.

WESTPHALOVÁ, Lenka. § 888 [Právo dítěte stýkat se s rodičem, právo rodiče stýkat se s dítětem a podmínky styku stanovené soudem]. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. (ed). *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-530-9.

Internetové zdroje

CIBLENOVÁ, Markéta. *Kdy lze nařídit ústavní výchovu?* [online]. 31. 8. 2016. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/kdy-lze-naridit-ustavni-vychovu-102777.html>

CÍZLOVÁ, Denisa. *Výlučná péče jednoho z rodičů*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://muj-pravnik.cz/vylucna-pecce-jednoho-rodicu/>

DĚTSKÉ KRIZOVÉ CENTRUM. *Smutná statistika. Týrání u nás zažívají desetitisíce dětí*. [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.podnikavazena.cz/rady-a-tipy/podnikatelske-vychytavky/smutna-statistika-tyrani-u-nas-zazivaji-desetitisice-deti>

EUROPA.EU. *Rodičovská zodpovědnost*. [online]. 29. 10. 2020. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: https://europa.eu/youreurope/citizens/family/children/parental-responsibility/index_cs.htm

FLORIÁNOVÁ, Alexandra. *Děti a právo*. [online]. 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z <https://rodinny-pravnik.cz/deti-a-pravo/>

FRENCLOVÁ, Adéla. *Přehled modelů styku a modelů střídání v péči o dítě*. [online]. 10. 1. 2019. 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/prehled-modelu-styku-a-modelu-stridani-v-peci-o-dite>

HÖHNE, Sylva, PALONCYOVÁ, Jana. 2019. *Péče o děti po rozvodu či rozchodu. Výsledky předvýzkumu v rámci projektu Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou*

v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vv_002.pdf

MPSV. *Koncepce rodinné politiky.* [online]. 2017. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Koncepce_rodinne_politiky.pdf/5d1ef d93-3932-e2df-2da3-da30d5fa8253.

MPSV. *Legislativa a systém sociálně právní ochrany dětí.* [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>

MPSV. *Systém sociálně právní ochrany dětí.* [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <http://www.ospod.cz/informace/obecne/system-socialne-pravni-ochrany-deti-v-cr/>

MPSV. *Poskytování sociálně-právní ochrany ve vztahu k cizině.* [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/poskytovani-socialne-pravni-ochrany-ve-vztahu-k-cizine>

MPSV. *Nadstavbový model kvality sociálních služeb.* [online]. © 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <http://rpq.mpsv.cz/nadstavbovy-model-kvality-socialnich-sluzeb/>

MPSV. *Dobrovolný evropský rámec pro kvalitu sociálních služeb.* Praha: MPSV, Výbor pro sociální ochranu. [online]. 8. 10. 2010. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/QF_document_100707_CZ_korekce.pdf/e4c64efb-59f5-0220-c5a0-024dcc812346.

MYKOLAJCYKOVÁ, Martina. *Participace dítěte – dítě středem zájmu # 13.* [online]. 11. 5. 2020. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.advokatniporadnabrno.cz/blog/detail/participace-ditete-dite-stredem-zajmu-13-105/>

NEVRKLA, Luboš. *Výkon rozhodnutí o péči o nezletilé děti ukládáním pokut.* [online]. 3. 5. 2016. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z <https://www.epravo.cz/top/clanky/vykon-rozhodnuti-o-peci-o-nezletile-deti-ukladanim-pokut-101334.html>

PORTEŠOVÁ, Veronika. *První nařízené jednání s mediátorem – co je jeho obsahem a o čem vás musí mediátor poučit* [online]. 17. 6. 2020. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z <https://www.epravo.cz/top/clanky/prvni-narizene-setkani-s-mediatorem-co-je-jeho-obsahem-a-o-cem-vas-musi-mediator-poucit-111343.html>

REDAKCE E-PRAVO.CZ. *Návrat českých dětí nacházejících se v cizině bez doprovodu.* [online]. 12. 12. 2001. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/navrat-ceskych-deti-nachazejicich-se-v-cizine-bez-doprovodu-15553.html>

ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Vzdělávání dítěte*. [online]. 17. 5. 2017. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/vzdelani-ditete?browser=mobi>

ŘEZNÍČEK, David a Alena HEJNÁ. *Společná péče po rozchodu rodičů*. [online]. 3. 12. 2017. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/spolecna-pece-o-dite-po-rozchodu-rodicu-104923.html>

STEIGNEROVÁ, Magdalena. Porozvodová péče o děti, aneb je střídavá péče vždy ideální řešení? [online]. 22. 7. 2020. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/aktualne/porozvodova-pece-o-deti-aneb-je-stridava-pece-vzdy-idealni-reseni-111526.html>

TOMEŠOVÁ, Jana. *Úvaha o hranici mezi střídavou a výlučnou péčí o nezletilé dítě*. [online]. 25. 6. 2019. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/ht-uvaha-o-hranici-mezi-stridavou-a-vylucnou-peci-o-nezletile-dite>

VOJÁČKOVÁ, Adéla. *Rodičovská odpovědnost ve světle nejnovější judikatury Ústavního soudu*. [online]. 11. 2. 2016. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/rodicovska-odpove-dnost-ve-svetle-nejnovejsi-judikatury-ustavniho-soudu-100439.html>

UMPOD. *O Úřadu*. [online]. 2021. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/rodicovska-odpove-dnost-ve-svetle-nejnovejsi-judikatury-ustavniho-soudu-100439.html> <https://www.umpod.cz/o-uradu/zakladni-informace/povinne-zverejnovane-informace>

Dokumenty EU

EU. Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsaná v Lisabonu, Úř. věst. C 306, 2007, s. 1–271.

EU. Listina základních práv Evropské unie, Úř. věst. C 326, 2012.

Evropská úmluva o výkonu práv dětí č. 132/82000 Sb. m. s. (publikována v č. 54/2001 Sb. m. s.).

Evropská společenství, Smlouva o Evropské unii a Smlouva o fungování Evropské unie, Úř. věst. C 326, 2012.

Česká legislativa

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb., 515/2002 Sb., 319/2009 Sb., 71/2012 Sb. a 98/2013 Sb. Sb.,

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. Listina základních práv a svobod

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině

Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně právní ochraně dětí v aktuálním znění do 30. 6. 2021.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (soudnictví ve věcech mládeže).

Zákon č. 108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách v aktuálním znění.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 561/2004 Sb. ze dne 29. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) v platném znění

Zákon č. 401/2012 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1796 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Sdělení č. 104/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2019, sp. zn. 8 Tdo 679/2019.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2458/18 ze dne 5. 11. 2018

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 363/03 ze dne 20. 1. 2005.

Nález ÚS sp. zn. II. ÚS 1835/2012 ze dne 5. 9. 2012.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13-1 ze dne 26. 5. 2014.

Zkratky

ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NOZ	Nový občanský zákoník
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
SPOD	Sociálně-právní ochrana dětí
ZSPO	Zákon o sociálně-právní ochraně

Grafy

Graf 1 První rozhodnutí - svěření dítěte do péče z hlediska počtu práv (dětí) v %

Graf 2 První rozhodnutí pro případ rozvodu - svěření dítěte do péče z hlediska počtu práv (dětí) (v %)

Graf 3 První rozhodnutí pro případ rozvodu - průměrná délka řízení od nápadu do nabytí právní moci, podle výsledku rozhodnutí

Resume

Předkládaná diplomová práce se zabývá aktuální problematikou střídavé péče o nezletilého z pohledu Orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Sociální problematika v kontextu s výchovou dětí z rozvedených manželství je stále živým tématem. Téma je o to zajímavější, že střídavá péče nepatří z mnoha důvodů, které jsou specifikovány v diplomové práci, mezi častěji využívané možnosti pobytu dětí u matky nebo otce v předem dohodnutých termínech.

Obsahem první kapitoly je výklad o současné právní úpravě péče o nezletilé děti včetně jejich sociálně-právní úpravy.

Ve druhé kapitole, která je rozsáhlá, byla velká pozornost věnována problematice činnosti orgánů sociálně právní ochrany z legislativního hlediska nechybí informace o úloze uvedených principů právní úpravy SPOD. Jsou představeny spolupracující orgány včetně legislativního zastoupení a také jako subjektů, které aktivně pomáhají řešit ve spolupráci s rodiči problémy, se kterými se vyrovnávají zejména matky. Další podkapitoly se zabývají sociálně-právní ochranou ve vztahu k cizině.

Třetí kapitola je zaměřena na možnosti při rozhodování péče o dítě se zaměřením se na výlučnou péči z důvodů, že je konkrétním protikladem péče střídavé. Nechybí prezentace ostatních variant spadajících do oblasti této problematiky.

Čtvrtá kapitola je zaměřena podrobně na význam střídavé péče zejména z pohledu dítěte, které potřebuje péči obou rodičů, i když se jejich cesty jako rodičů rozešly. Kapitola zahrnuje problematiku zdůraznění potřeby této péče, její výhody a také úskalí, úlohu mediace jako jedné z metod pomáhající rodičům. Patří sem právní ochrana dětí v kontextu s cizinou.

Pátá kapitola nazvaná Střídavá péče v číslech prezentuje výsledky celostátních šetření při využití komplexního materiálu, kterým je Zpráva o rodině za rok 2020. Z ní jsou vybrány kapitoly, které se podrobně analyzují výsledky střídavé péče.

Resume

This diploma thesis deals with the current issues in shared infant custody as seen from the point of view of the Authority for Social and Legal Protection of Children. The social issues in the context of divorced-marriages infants is constantly a lively topic. All the more interesting these issues are since the model of shared custody is not, on various grounds stated in this diploma thesis, one of the most frequently chosen custody models.

The first chapter is primarily focused on the current legal interpretation of infant custody, including its social and legal processing.

In the second vast chapter the attention is primarily aimed at the functioning of social and legal protection authorities, from the legislative point of view the information about functioning of stated principles of the legal processing of ASLPO is included.

Collaborating organs are introduced including its legislative representation and its entities which pose an active support in dealing with parents' problems, especially mothers'. Other chapters are focused on social and legal protection in foreign countries.

The third chapter is aimed at potential possibilities in the process of custody model decision, namely at exclusive custody serving as an exemplary opposite to the shared custody. Presentation of other custody models is also included.

The fourth chapter is focused particularly at the substance of the shared custody model from the child's perspective, who still requires both parents' care, despite his parents' separation. This chapter also contains and specifies the special features and essentials of this custody model, its advantages and obstacles such as the role of mediation which requires the involvement of both parents. The foreign countries policy in legal child protection is also presented in the fourth chapter.

The last chapter, called *The shared custody in numbers*, presents the outcomes of international research while using the complex instrument of a publication called *Zpráva o rodině za rok 2020*. Several chapters of this publication aimed at the outcomes of shared custody are presented.